

SUHANO PAULUS SO UMATI WE ROMA

Kaatono Wamba

Ne dhamani wawono kotano Roma notiende-endemo ne kosedhunia'ae. Se'onu kota bhalano bhe kaengkoha'anomo dua Omputo Kaisar mintahanomo kafopahinta'ano Roma. Kafopahinta'ano Roma na'a ne'ewa sepali'a, noma'o nokabhintie kosedhunia'ae tipande'aono ne dhamani ana'a.

Paulus nebuhi suha so umati we Roma, hampano nomponamo gaono nakumala we Roma tamaka miina'o nasalawaa. Weo suhano ini nofahatoanda patudhuno nakumala we watu, namalusi ana'a namansuhu we Spanyol.

Nobhahi kafoina'u nebuhino Paulus weo suhano ini, maraluu'ano so ne-pande'aondo mie marasaeano ne Yesus Kristus. Tamaka puuno sepali'a kafoina'uno peda aini, "Weo Bhihita Metaa na'a notiwohamo kaangka'ando manusia so datitahima'ao peda mie banara ne Lahata'ala. Kaangka'a ana'a notanda ne kaparasaea, nopolu ne kaparasaea" (1:17).

Paulus nobuhie dua putae kabhao-bhaono patudhuno Lahata'ala so miendo Yahudi (nekonando dua miendo Israel). Tamaka, ambano Paulus, wakutuuno defolele Bhihita Metaa, dobhahi miendo Yahudi dokido damarasaea ne Kristus, dekatu'a fotu. Kanandoo'anomo Lahata'ala nelengkamo kaangka'a mbali mie suano Yahudi so dae'awa'ao dua kasalamati. Tamaka katu'ano fotundo maitu pae nalumagi kansuhu. Panda-pandano "kosasawindo miendo Yahudi dasumalamati" (11:26).

Tulu-tulungano suhano Paulus ne umati we Roma, peda aini:

1. Kalengkano suha (1:1-15).
  2. Puuno kafoina'u (1:16-17)
  3. Manusia defaraluu kasalamati (1:18 - 3:20).
  4. Kaangka'ando manusia so datitahima'ao peda mie banara ne Lahata'ala (3:21 - 4:25).
  5. Dadi bu'ou hampano kase'ise bhe Kristus (psl 5 - 8).
  6. Patudhuno Lahata'ala ne miendo Yahudi (psl 9 - 11).
  7. Nada amai so podiundo mie marasaeano ne Kristus (12:1 - 15:13).
  8. Kasongkono suha (15:14 - 16:27).
-

Kalengkano suha
1:1-7

1 Suha aini nomai'ao ne idi, Paulus, palima-limano Kristus Yesus. Idi nobhasi kanau Lahata'ala aembali rasulu bhe no fekopu'uni kanau aefolele Bhihita Metaa mai'ao ne Lahata'ala. ²Bhihita Metaa aini tokanofodhandiane Lahata'ala mpini wawono noangka ne suahando ana-anabiino tibuhino weo Kitabi. ³Bhihita Metaa aini nopolao'ao Anano Lahata'ala, Yesus Kristus Ompuntoomu. Peda seemie manusia, nolente mai'ao ne sampa'ano omputo Daud. ⁴Tamaka Rohino Lahata'ala nofotiwohae putae Anoa Anano Lahata'ala, nokokuasa hampano nowanu mai'ao ne mate. ⁵Noangkamo dua ne Yesus Kristus, insaodi ini tae'awa rahamati taembali rasulu so mowano sabhaha bansano liwu suano Yahudi damarasaea bhe daeangka ne Kristus, somo katifekalabchia'ano. ⁶Ne pulao'aoku sabhaha bansano liwu, ingka nopesuamo dua hintimi miendo Roma. Hintimi nobhasikomoomu Lahata'ala se'iseomu bhe Yesus Kristus. ⁷Suha aini so hintimi meateno we Roma, nemoasi'ano Lahata'ala, toka nebbasino membaliomu umatino mongkilono. Sio-siomo sadhia napobhaiangkoomu kabarakati bhe katohopono dadi mai'ao ne Lahata'ala Amantoomu bhe Ompu Yesus Kristus.

Patudhuno Paulus nakumala we Roma
1:8-15

⁸ Ametompuna'iane amoampe katumpuno laloku ne Lahata'ala nesombaiku noangka ne Yesus Kristus hampano kosasawimi itu. Ingka bhihitano kaparasaeamiu ne Yesus Kristus nokolelemo ne kosedhunia'ae ini. ⁹Taenomo asambahea sadhia dua afe'ulaikoomu. Wutono Lahata'ala sakusiino pugauku ini. Ingka Anoamo nefompuni'iku sampuu-mpuuno laloku weo foole'e'ano Bhihita Metaano Anano. ¹⁰Weo sambaheaku sadhia aesalo mpuu sio-siomo ane napokantibha bhe kapoindalono Lahata'ala, nasewakutuu asumalawa amai a'umondokoomu. ¹¹Nokamba mpuu laloku apo'awa bhe hintimi, neanomo naembali adumawuangkoomu dua kabarakatino Rohino Lahata'ala so namatangka'ao kaparasaeamiu. ¹²Patudhuku, naembali dapofekatangkaomu: kaparasaeamiu namekatangka kanau, kaparasaeaku namekatangka hintimi. ¹³Bhahitie'iku! Gaoku mande'aaneomu putae nentuhumo akopatudhu amai

a'umondokoomu, tamaka ta'ampamo aitu sadhia bhe kapaleiku. Gaoku mpuu kahadhaaku ne olotamiu itu nakohasili dua peda ne bansano liwu suano Yahudi we liwu sigao'ano.¹⁴ Kapa'amo idi ini teteweimo aefolele Bhihita Metaa, tapedamo mie kodosano. Akodosa naetaa ne bansano liwu ko'adhatino, naetaa ne tapa ko'adhatino, naetaa ne mie kosikolano, naetaa ne tapa kosikolano.¹⁵ Dadi'ano-mo apoindalo mpuu aefolele Bhihita Metaa ne hintimiu dua meate-no we kotano Roma itu.

Kuasano Bhihita Metaa 1:16-17

¹⁶ Miina aoambanoanea Bhihita Metaa, hampano aini o kuasa-nomo Lahata'ala mosalamatino sabhaha mie marasaeano, kabhaobhaono miendo Yahudi maka bansano liwu sigao'ano dua. ¹⁷ Kapa'amo weo Bhihita Metaa na'a notiwohamo kaangka'ando manusia so datitahima'ao peda mie banara ne Lahata'ala. Kaangka'a ana'a notanda ne kaparasaea, nopolu ne kaparasaea. Kapa'amo nandoo tibuhino weo Kitabi peda ini, "Mie netahimano Lahata'ala peda mie banara hampano kaparasaeano, anoamo itu so me'awano dadi."^a

Kahukumuno Lahata'ala ne ka'alando manusia 1:18-32

¹⁸ Nomai'ao te surugaa Lahata'ala nofotihwa amahano ne sabhaha dhosa bhe habu modaindo manusia. Weo podiu modaindo desongkowi kabanara. ¹⁹ Sabhaha so nepande'aono manusia pokai'ano bhe Lahata'ala ingka nentaleamo sepali'a so andoa, kapa'amo padamo nofotihwaandae wutono Lahata'ala. ²⁰ Mpini pakatifokonandoono dhunia, o manusia dolosangiemo mpuu putae Anoamo kotu-kotu'u Lahata'ala Kaseemie-mie'ano bhe kuasano miina nakotompaa suhue dhamani. Sifatino Lahata'ala ini miina natiwohaa, tamaka notipande'aomo ne sabhaha nefokonandoono. Dadi'anomo manusia miina dakotingkua damokantibha wutondo. ²¹ Mahingga manusia dopande'ao Lahata'ala, miina damosibhalae peda Lahata'ala bhe miina dua natumumpua lalondo ne Anoa. Bhahamo tafodekihi sumia-sia'ano sampe totono lalondo kuma-bhohe-bhoheno nohohondomo. ²² Doabhi wutondo dopandemo,

---

^a 1:17 Hab 2:4; Gal 3:11

gaha'aitumo dobhohe.²³ Nesombaindo suanomo Lahata'ala kumalabhiano pata mosoosalino, tamaka dololianemo sabhaha patung mekatuino manusia, o ka'uthi lumola, o kadadi fatombali'ano a'e tawa o kadadi sumolano ne wite.

²⁴ Kanandoo'anomo Lahata'alanofolapasadamo nokuasaida kopoindalondo daehabu podiu hamesa, sampe tadopokada-kadaelles'aomo mbadhando sapada-pada andoa. ²⁵ Kabanarano Lahata'ala dololianemo kabuangka. Andoa miinamo dasumomba tawa dameompu ne Fofokonandoono, tamaka ne mahaluku kafokonandoo'ano. Gaha'aitumo mantasi'ano mpuu tabeano Fofokonandoono so nefosibhala suhue dhamani. Amin.

²⁶ Hampano diundo manusia peda na'a, Lahata'alanofolapasadamo ne nafusuutimoambano'aono. Hobhine'i miinamo dapoindaldo bhe mo'ane peda kaneano tamaka dololiane kanea pata mantasi'ano sampe dopomoo-moodofi sapada-pada hobhine. ²⁷ Pedamo dua aitu o mo'ane'i miinamo dapomoodofi bhe hobhine peda kaneano, tamaka notolaumo ka'ende-endeno nafusuundo ne mo'ane bhaindo, sampe dehabu timoambano'aono sapada mo'ane. Dadi'anomo de'awamo kahukumu mantasi'ano posahataa'ano bhe habu modaindo maitu.

²⁸ Andoa donamisi wutondo miinamo namaruluua damekihi Lahata'ala, maka tanofolapasadamo ne sabhaha fekihi tapa kofahalaano sampe dohabumo tapa mantasi'ano. ²⁹ Totono lalondo nopeno'aomo sabhaha modai'ano, podiu pata metaa'ano, o kakadau-dau, pokondu-kondu'a'o lalo, nafusuudafopongko, pogihagiha'a, kabhohe-bhohe'i bhe fe'ilidadumai-dai mie bhaindo. ³⁰ Andoa sadhia dokamuntu-muntu'a'o mie bhaindo, dofekabuhumo neando mie bhaindo, dobansimo Lahata'ala, miina daepande'a'o ulu'a, dembalimo kalangke diu, dosangke-sangke wutondo, dopandemo de'ondofi akala bu'ou so dahumabu modai'ao, bhe miinamo damosibhala kamungkulando. ³¹ Fekihindo notisongkomo, podhandindo miinamo damintahakiea, nopolimo kanini kaasindo, bhe miinamo dua naobhela lalondo ne mie bhaindo. ³² Andoa dopande'aane weo pahintano Lahata'ala, mie humabuno bhahi-bhahi'ae maitu nopantasimo damongkoe. Tamaka mahinggamo peda ana'a, tadohabumo kansuhu, bhahamoa dopoindaloe dua ane dohabue mie bhaindo.

Kahukumuno Lahata'ala
2:1-16

2 Dadi'anomo hintimiu manusia, la'ae bhahaa hintu itu sampe fo'ala manusia bhaiimu? Ane fo'ala mie bhaiimu, gaha'aitu podiumu pedamo dua andoa, ingka bhotusi dua wutomua! Sampe miinamo bhe tingkunoa potundu'ao wutomua. ²Ingka dopande'aane-omu, ane Lahata'ala nebhotusi mie mehabuno sabhaha ka'ala sa'ituini, kabhotusino no'adhili. ³Hintimiu manusia humabuno dua peda habundo mie nefo'alamiu itu, bhahaa kuna'emiu lumapaomu ne kahukumuno Lahata'ala? ⁴Mepandaaneomu gaha'a kataano lalono Lahata'ala pontalabhi-labhino, kakosabahano bhe kakovaweno lalono ne hintimiu? Miina mande'aanemoomu bhahaa putae kataano lalono Lahata'ala nokopatudhu namatokoomu so metompa'ao dhosamiu maka dumoliomu ne Lahata'ala? ⁵Tamaka hampano katu'ano fotumi bhe mokiidoomu metompa'ao dhosamiu, ingka metapi-tapimoomu kabhiено kahukumu so netahimamiu, nahumato oleono Lahata'ala namekako'ula amahano bhe namondawu kabhotusino umadhilino. ⁶Kapa'amo Lahata'ala nama'ao manusia seemie-seemie naposahataa bhe habuno. ⁷Nama'ao dadi suhue dhamani ne mie kumampuu-mpuuno humabu metaano hampano de'ondofi dadi tapa binasano, dadi kumalabchia bhe dadi tifosibhala. ⁸Tamaka mie mosibhalano kaowu wutono, tapa meangkano ne kabanara bhe tanoangka-angkamo modai'ano, andoa dae'awa amahano bhe kahukumuno Lahata'ala. ⁹Sasuka mie humabu modaino nakumangkanaida kasabha bhe kakadee-dee, natumanda ne miendo Yahudi, bhe bansano liwu sigao'ano dua. ¹⁰Tamaka sasuka mie humabu metaano dae'awa kakalabchia, kaosibhala bhe katohopono dadi mai'ao ne Lahata'ala, natumanda ne miendo Yahudi, bhe bansano liwu sigao'ano dua. ¹¹Kapa'amo Lahata'ala miina napo'ala-ala'anda manusia.

¹²Bansano liwu sigao'ano tapa mande'aono tubhono agama Yahudi tibuhino weo Kitabi, ane dokodhosa nabhotusida Lahata'ala dabinasa, tamaka kabhotusi ana'a paise naengkoha ne tubhono agama Yahudi. Tamaka sabhaha mie mande'aono tubhono agama Yahudi maitu, ane dokodhosa tetewei nabhotusida Lahata'ala naengkoha ne tubhono agama aitu. ¹³Kapa'amo suano mie metingke-no tubhono agama Yahudi banarano te wiseno Lahata'ala, tamaka mie dhumalangino tubhono agama maitu so netahimano Lahata'ala

peda mie banara.¹⁴ Tubhono agama Yahudi miina damande'aanea bansano liwu sigao'ano. Ampamo kaowu ane habundo nomai'ao weo totono lalondo nopolantibha bhe tubhono agama Yahudi, ingka nokoma'ana totono lalondo nembalimo tubhono agama so andoa, mahinggamo sakotu'uno miina damande'ao tubhono agama Yahudi.¹⁵ Ne podiundo notiwohamo putae pahintano tubhono agama Yahudi notibuhimo weo totono lalondo. Totono lalondo kumatanga-tangano nembalimo dua bukutii, siga'a nofo'alada, siga'a nofokantibhada fekihindo.¹⁶ Nadamo aini so kumadhadhia'ano nahumato oleono Lahata'ala nabhotusi sabhaha tifebuni'ano weo totono lalondo manusia, namangka ne Yesus Kristus. Aini nopo-sahataamo bhe Bhihita Metaa nefosampeku itu.

Miendo Yahudi bhe tubhono agama Yahudi

2:17-29

¹⁷ Hintimi mabhino wutomiu miendo Yahudi, ingka pasandeoomu ne tubhono agama Yahudi bhe sangke-sangke wutomiu hampano hintimi umatino Lahata'ala.¹⁸ Kapoindalono Lahata'ala pande'aanemoomu, pande'aanemoomu dua po'ala'ao'omu metaa'ano bhe modai'ano, kapa'amo dofoina'ukoomu mai'ao ne tubhono agama Yahudi.¹⁹ Hintimi parasaea'omu mpuu membalimoomu mie metondano kabunto, membalimoomu dua kantalea so mie meateno weo kahohondo.²⁰ Hintimi mefoina'uomu mie mobhoheno, mefoguhuomu mana'ino, hampano tubhono agama Yahudi netahima-miu nosangka'aomo sabhaha kapande bhe kabanara.²¹ Dadi'ano-mo hintu mefoina'uno mie bhaiimu, noafa gaha'a miina moina'u'ao bhe wutomu? Hintu fotangahino pae daosibua, noafa bhahaa wutomu mosibu'ao?²² Hintu fofoguhuno pae damonsulea, noafa wutomu monsule'ao? Bansie'omu desombai barahala, noafa gaha'a merampasi'ao'omu sabhaha bara weo lambu katisombai'ano barahala maitu?²³ Hintimi sangke-sangke wutomiu hampano tahi-mae'omu tubhono agama Yahudi, noafa gaha'a fekandidikiomu Lahata'ala hampano miina mangkafiomu pahintano itu?²⁴ Aini nopo-sahataaa bhe tibuhino weo Kitabi peda ini, "Dhohono hintimi miendo Yahudi, neano Lahata'ala dofeka'aebue sabhaha bansano liwu."^a

²⁵ Kasuna daanumo nokofahala, sumanomo dhalangie'omu tubhono agama Yahudi; tamaka ane pae dhumalangie'omu miina

sepali'a bhe fahalaanoa, tapototoomoo bhe mie pata nesuna.²⁶ Ane seemie suano Yahudi tapa nesuna nodadi noangkafi pahintano agama Yahudi, ingka Lahata'ala noabhiemo dua mie nesuna.²⁷ Ane nada itu, mie tapa nesuna tamaka dhumalangino tubhono agama Yahudi tetewei damo'alakoomu. Kapa'amo hintimiu miendo Yahudi tahimaemoomu kasuna bhe tubhono agama tibuhino, gaha'aitu kangkala'ie'omu.²⁸ Miendo Yahudi sakotu'uno, suano mie meangkafino sabhaha kaneando Yahudi; pedamo dua mie nesuna sakotu'uno, suano kaowu kasunano mbadha doangkafi kaneando Yahudi.²⁹ Tamaka miendo Yahudi sakotu'uno, miina natiwoha ne mbadhano, tamaka ne totono lalono. Pedamo dua kasuna sakotu'uno, suano kasunano mbadha doangkafi tubho tibuhino, tamaka kasunano totono lalo nehabuno Rohino Lahata'ala. Mie pedando aitu naetahima kapudhi mai'ao ne Lahata'ala, suano mai'ao ne manusia.

Kakalabhiando miendo Yahudi bhe kataino lalono

Lahata'ala

3:1-8

3 Ane peda na'a bheanea bhe so meenano, o ae bhahaa kakalabhiando miendo Yahudi? O ae bhahaa fahalaano kasuna?² Ingka nobhahi sepali'a, tanofegiu. Katanda'ano ne miendomo Yahudi katiposahuna'ao'ano bhoasaono Lahata'ala.³ Tamaka peda a'e bhahaa? Ingka nandoo miendo Yahudi tapa marasaeano bhe tapa tumaino lalo ne Lahata'ala. Bhahaa pata kaparasaeando bhe kataino lalondo na'a namosali dua kataino lalono Lahata'ala?⁴ Ingka teteweimo paise, kapa'amo tabeano damande'aane Lahata'ala sadhia nobanara, tamaka kotika manusia liwuno paha. Ana'a nopolosahataa bhe tibuhino weo Kitabi nopulao'ao Lahata'ala peda ini,

“Naetaa sabhaha nekobhoasa'aomu nakobukutiimo
kakotu'uno,
ane dasumangkatiko tetewei fatalo.”^a

⁵ Tamaka ane ka'adhilino Lahata'ala sedhulu'a kantaleano hampa-no habu modaintoomu, kaowu damugau'omu nada amai bhahaa? (Pugauku ini aangkafi kaowu fekihindo manusia.) Bhahaa damugau putae Lahata'ala miina na'umadhilia ane namondawu kaita kahukumuno? ⁶ Ingka teteweimo paise. Kapa'amo ane Lahata'ala

^a 3:4 Mzm 51:4

pae na'umadhilia, nada amai nabhotusi dhunia ini? ⁷ Bheanea nandoo dua so meenano. Ampamo kaowu ane hampano pahaku kabanarano Lahata'ala dhulu kantalea sampe kakalabhiano dhulu katifosibhala, noafa'ao dua Lahata'ala nabhotusi kanau peda mie kodhosa? ⁸ Noafa dua pae naembali'ao damugau'omu, "Mehabu kaitaomu modai'ano so notiwoha'ao kataa." Daanumo nandoo umumbu kanau apugau peda ana'a, tamaka mie mugauno medando na'a nopantasimo nahumukumuda Lahata'ala.

Kosasawindo manusia sanea kodhosano 3:9-20

⁹ Kaowu pedamo ae bhahaa intaodiomu miendo Yahudi? Dofo-liuda intaodi ini bhahaa bhe bansano liwu sigao'ano? Ingka miina! Sa'ituini pada afetanaanda, naetaa miendo Yahudi naetaa bansano liwu sigao'ano saneamo deate weo kuhumano dhosa. ¹⁰ Kapa'amo weo Kitabi notibuhi peda ini,

"Miina bhe mie banara, maumo naseemie.

¹¹ Miina bhe kofekihino,

miina bhe umondofino Lahata'ala.

¹² Kosasawindo manusia dekapingkamo kaangka'ando,
miinamo dakofahalaa'a,

miina bhe humabu metaano, maumo naseemie.^a

¹³ Kagodu-godundo nefolimba wamba mobuhu bhe
timohakuno_j pedamo kobuhu ngkamanga-manga,
lelando sakabhohe-bhohe'i,

wiwindo tapedamo ule kobisa.^b

¹⁴ Wobhando sabhata-bhatata fodai-daino.^c

¹⁵ A'endo nehimba nobhingkala so damotuhu'ao heando
bhaindo.

¹⁶ Ne amai kaangka'ando deowa kahansuru bhe
kakadee-dee.

¹⁷ Kaangka'ano pometaa miina damande'aanea.^d

¹⁸ Mie pedando maitu miina bhe kate'ia ne Lahata'ala."^e

^a 3:10-12 Mzm 14:1-3, 53:1-3

^b 3:13 Mzm 5:9, 140:3

^c 3:14 Mzm 10:7

^d 3:15-17 Yes 59:7-8

^e 3:18 Mzm 36:1

¹⁹Tamaka dopande'aaneomu bhahi-bhahi'ae tibuhino weo Kitabino tubhono agama Yahudi mbali mie dumadino weo tubhono agama na'a. Pedamo ana'a kosasawindo manusia paemo dakowobhaa dapotundu'ao wutondo ne wiseno Lahata'ala, kapa'amo kosedhunia'ae ini nabhotusie Lahata'ala. ²⁰Hampano bhe naseemie miina bhe netahimano Lahata'ala peda mie banara mba'inomo nodhalangi tubhono agama Yahudi; tamaka hampano nandoo tubhono agama maitu manusia dopande'ao wutondo dokodhosa.

**Manusia notahimada Lahata'ala peda mie banara hampano
kaparasaeando**

3:21-31

²¹ Tamaka ampa aitu Lahata'ala padamo nofosusu'ao kaangka'a so datitahima'ao peda mie banara, o kaangka'a tapa pokai'ano bhe tubhono agama Yahudi. Gaha'aitu kaangka'a ana'a daanumo dosambilie dua weo Kitabino anabii Musa bhe Kitabindo anabii si-gao'ano. ²²Kafotahima'ano Lahata'ala peda mie banara na'a noangka weo kaparasaea ne Yesus Kristus. Kaangka'a aini notilengka so kosasawindo manusia, hampano manusia miina dapo'ala-alaa. ²³Kapa'amo kosasawindo manusia sanea dokodhosa, miina da-humato ne kakalabhiano Lahata'ala. ²⁴Hampanomo kaowu rahamatino Lahata'ala, manusia notahimada Lahata'ala peda mie banara noangka ne Kristus Yesus fobebasino. Rahamati aini o kawa'ao pata ko'oli. ²⁵Lahata'ala padamo nofotantue putae Yesus nembali kapopanga mosalino amahano Lahata'ala, noangka ne tuhuno heano. Kapometaa na'a datumahimae ane damarasaee ne Yesus. Aini nohabue Lahata'ala so notiwoha'ao ka'adhilino, kapa'amo padamo nosabahakie sabhaha dhosando manusia endefi'ini, patamo katihukumu'ando. ²⁶Tamaka ampa aitu Lahata'ala nobhotusiemo dhosando manusia so notiwoha'ao ka'adhilino, neanomo ne-ntalea'ao putae Wutono nobanara bhe nofobanara manusia marasaeano ne Yesus Kristus.

²⁷Ane peda ana'a naembali bhahaa o manusia dasumangke-sangke wutondo hampano dosalamati? Ingka pae naembalia. Tamaka noafa pata kaembali'ano? Mba'inomo habunto bhahaa? Ingka miina. Bhahi-bhahi'ae nengkoha kaowu ne kaparasaea ne Yesus Kristus. ²⁸Kaopuli'ano manusia dotahimada Lahata'ala peda mie banara hampano kaparasaeando, suano mba'inomo dodhalangi tubhono agama. ²⁹Bhahaa Lahata'ala maitu o Lahata'alando kaowu

miendo Yahudi? Suano dua Lahata'alando bansano liwu sigao'ano? Ingka anoamo, Lahata'alando dua bansano liwu sigao'ano.³⁰ Lahata'ala ingka Kaseemie-mie'ano, dadi'anomo Anoamo tumahimano miendo Yahudi peda mie banara hampano kaparasaeano, Anoamo dua tumahimano bansano liwu sigao'ano peda mie banara hampano dua kaparasaeano.

³¹ Ane peda na'a bhahaa nokoma'ana hampano doparasaeano kaowu ne Yesus Kristus, do'ohoemoomu tubhono agama Yahudi? Ingka miina! Bhahamoa tanodhulu dofosibhalae.

Kaparasaeano Abraham mbali kasandaha 4:1-12

4 Kaowu ane dasumambili Abraham awuantoomu, damugau'ao ae?^a ²Ane ibahano katitahima'ano Abraham ne Lahata'ala nengkoha ne habuno, tantumo bhe tingkuno so nasumangke-sangke'ao wutono. Gaha'aitu miina bhe tingkuno nosangke-sangke wutono ne wiseno Lahata'ala.³ Kapa'amo notibuhi weo Kitabi, "Abraham noparasaeano ne Lahata'ala, maka hampano kaparasaeano na'a Lahata'ala notahimae peda mie banara."^a ⁴Mie kumahadhaano ne'awa ponambo, tamaka ponambono maitu miina daku-monae o kawa'ao, hampano ingka o hakunomo.⁵ Tamaka ane bhe mie tapa kumahadhaano, ampamo kaowu noparasaeano ne Lahata'ala tumahimano mie modai peda mie banara, maka mie ana'a notahimae Lahata'ala peda mie banara hampano kaparasaeano.⁶ Pedamo dua Daud, nokonada dokodawua mie netahimano Lahata'ala peda mie banara, miina nalumentu habundoa.⁷ Ambano Daud,

"Nokodawua mie ti'amponino sabhaha habu modaino,
tifosalino sabhaha dhosano.

⁸ Nokodawua mie ane dhosano miina nalumentue
Lahata'ala."^b

⁹Bhahaa wambano dawua ini mbali kaowu mie nesuna, tawa mbali dua ne mie tapa nesuna? Ingka padamo tapugauane sa'ituni, Abraham notahimae Lahata'ala peda mie banara hampano kaparasaeano.¹⁰ Saneafa bhahaa, Lahata'ala notahimae peda mie banara? Padamo nesuna bhahaa miina'o? Ingka miina'o naesuna.¹¹ Kasuna maitu notahimae peda sehonda tanda, o bukutii motangka

^a 4:3 Kej 15:6

^b 4:7-8 Mzm 32:1-2

putae Lahata'ala notahimae peda seemie banara hampano kaparasaeano.^a Gaha'itumo ingka miina'o naesunaa, nopalrasaeamo. Pedamo ana'a Abraham nembalimo amando kosasawindo mie tapa nesuna marasaeano, neanomo Lahata'ala natumahimada peda mie banara.¹² Abraham nembali dua amando mie marasaeano toka nesuna, sumanomo miina kaowu daesuna tamaka dotapi koina'ano kaparasaeano Abraham awuantoomu, tiwohano wakutuuno miina'o naesuna.

**Dhandino Lahata'ala dotahimae mba'inomo doparasaesa
ne Lahata'ala**
4:13-25

¹³Lahata'ala nopolhandi ne Abraham bhe sampa'ano nama'anda dhunia ini somo fehebua'ando. Dhandi aini nobhoasaane Lahata'ala suano mba'inomo Abraham noangkafi tubhono agama Yahudi, tamaka hampano kaparasaeano, sampe Lahata'ala notahimae peda seemie banara.^b ¹⁴Ane so tumahimano dhandino Lahata'ala ampamo kaowu mie dhurnalangino tubhono agama Yahudi, ingka nosia-siamo kaparasaea ne Lahata'ala, pakade dhandino Lahata'ala maitu miinamo nakofahalaa'a.¹⁵ Tubhono agama Yahudi neowa amahano Lahata'ala, tamaka ane pae bhe tubhono agama, pae dua bhe nekangkala'ia.

¹⁶Kanandoo'anomo dhandino Lahata'ala nengkoha ne kaparasaea, neanomo naentalea putae dhandi maitu o kawa'aono Lahata'ala bhe tetewei nokantaa-ntaa so kosasawindo sampa'ano Abraham, suano kaowu so mie dumadino weo tubhono agama Yahudi, tamaka so kosasawindo mie dumadino weo kaparasaea, peda kaparasaeano wutono Abraham. Ingka anoamo awuanto kosasawintoomu ini. ¹⁷Weo Kitabi notibuhi, “Hintu asangkeko so amando bansano liwu bhahi.”^c Pedamo na'a Abraham nembalimo amantoomu, ne wiseno Lahata'ala neparasaeano. Anoamo Lahata'ala mefodadino mie mate, Anoamo dua tanokobhoasaomo maka tapa ndumandoo'ano tanosinandoo'amo. ¹⁸Abraham nopalrasaea bhe nopalrasauna'aon kansuhu mahinggamo kao-kaomo kaposahuna'aono paemo nako'ula. Panda-pandano nembali amando bansano liwu bhahi peda tibuhino weo Kitabi, “Sampa'amu daembali

---

^a 4:10-11 Kej psl 17

^b 4:13 Kej 17:4-6, 22:17-18

^c 4:17 Kej 17:5

bansano liwu bhahi.”^a ¹⁹Ne na'a Abraham nopande'aanemo paemo nakosamu'aa, kapa'amo mbadzano nonalemo, ma'omo mo'ono ta'u. Pedamo dua Sara, mieno lambuno maitu, ingka nokekelemo tieno. Tamaka kaparasaeano Abraham miina naokongkao. ²⁰Anoa miina napoibhaha ne dhandino Lahata'ala, sadaa-daa'e kapara-saeano. Bhahamo tanodhulu kamatangkano kaparasaeano bhe nofekakalabchia Lahata'ala. ²¹Anoa noparasaea mpuu putae Lahata'ala nokokuasa namekako'ula nedhandi'aono. ²²Kanandoo'anomo Abraham notahimae Lahata'ala peda seemie banara.^b ²³Wamba “Notahimae Lahata'ala peda seemie banara” notibuhi suano kaowu so wutono Abraham, ²⁴tamaka notibuhi so intaodiomu dua. Ingka intaodiomu nafotahima dua Lahata'ala peda mie banara, hampano doparasaea'omu ne Anoa mowanuno Yesus Ompuntoomu mai'ao ne mate. ²⁵Anoamo mada neowa ne limando fopongkono dhohoho dhosantoomu, tamaka padamo duanofowanue Lahata'ala mai'ao ne mate so naembali'ao dasumuli dapometaa bhe Lahata'ala.

Kapometaa bhe Lahata'ala 5:1-11

5 Dadi'anomo, hampano Lahata'ala notahima kaitaomu peda mie banara mba'inomo kaparasaeanoomu, maka ampa aitu intaodiomu dopomettaamoomu bhe Lahata'ala, noangka ne Yesus Kristus Ompuntoomu. ²Noangka ne kaparasaeanoomu ne Yesus Kristus ini, intaodiomu de'awamoomu dua kaangka'a dopesua weo kalibuno rahamatino Lahata'ala, kaeate'antomo ampa aitu. Nowula lalontoomu weo posahuna'ao daeala dawu weo kakalabhiano Lahata'ala. ³Suano kaowu ta'ana'aa, tamaka nowula dua lalontoomu weo kakadee-deentoomu, kapa'amo dopande'aane o kakadee-dee neowa kakosabaha dopotaami. ⁴Kakosabaha dopotaami neowa katangkano lalo ti'akui, katangkano lalo ti'akui neowa posahuna'ao. ⁵Posahuna'ao aini paise naofekandidiki lalo, kapa'amo totono lalonto nopono'aomo kanini kaasino Lahata'ala. Kanini kaasi ini noowae Rohino Lahata'ala toka newa'aono ne intaodiomu.

⁶Wakutuuno miina dakonipooliomua, ne tempo toka nefotantu-no Lahata'ala, Kristus nomate so intaodiomu mie modai. ⁷Kapa'amo miina naomudaa seemie namate'ao mie banara, mahinggamo bheanea nandoo dua so mokadono namate'ao mie metaa. ⁸Tamaka

^a 4:18 Kej 15:5

^b 4:22 Kej 15:6

Lahata'ala nofotiwohamo kanini kaasino ne intaodiomu peda aini: Kristus nomate so intaodiomu wakutuuno nandoo dokodhosaomu.⁹ Aitu intaodiomu nofotahimamo Lahata'ala peda mie banara hampano tuhuno heano Kristus, maka teteweimo dua mada kaowu dasumalamati mai'ao ne amahano Lahata'ala hampano Kristus.¹⁰ Wakutuuno nandoo dopomodai'omu bhe Lahata'ala, Anoa nopometaa kaita noangka ne mateno Anano, mangke-mangkemo aitu padamo dopometaa'omu, ingka teteweimo namosalamati kaita noangka ne dadino Anano.¹¹ Suano kaowu ta'ana'aa. Nowula dua lalontoomu mba'inomo nehabuno Lahata'ala mangkano ne Ompuntoomu Yesus Kristus, hampanomo Anoa intaodiomu dopometaa bhe Lahata'ala ampa aitu.

Adam bhe Kristus

5:12-21

¹² O dhosa nopesua we dhunia ini hampano seemie manusia, nomai'ao ne dhosa nopesua dua mate,^a maka o mate nokangkanai kosasawindo mie, mba'inomo kosasawindo manusia dokodhosaamo.¹³ O dhosa nonandoomo we dhunia mpini miina'o nahumato tubhono agama Yahudi. Ampamo kaowu o dhosa maitu miina natilentua, hampano miina bhe tubhono agama so nekangkala'i.¹⁴ Mahinggamo peda ana'a, notanda ne dhamanino Adam tano-hatomo dhamanino Musa, manusia nokuasaida mate. Mahinggamo mie tapa mekangkala'ino pahinta peda nehabuno Adam, nokuasaidamo dua mate. Adam ini sandahanomo dua seemie so humatono malusi anoa.¹⁵ Ampamo kaowu ka'alano Adam miina napototoa bhe kawa'aono Lahata'ala. Hampano ka'alano seemieno maitu, manusia bhahino nokangkanaidamo mate, gaha'aitu newano seemieno [mbuhumai'ano] nopolbhansule sepali'a: noangka ne manusia Yesus Kristus ini Lahata'ala nofosampu rahamatino bhe kadawuno pontalabhi-labhino ne manusia bhahino.¹⁶ Kawa'aono Lahata'ala ini miina napobandingia bhe dhosa nehabuno seemieno maitu. Dhosano seemie manusia maitu neowa kabhotusi bhe kakukumu, tamaka nopalusi mie bhahi dehabu ka'ala, nohatomo kadawuno Lahata'ala meowano katitahima'antoomu peda mie banara.¹⁷ Hampano dhosano mie seemie, o mate nokokuasa ne manusia dhohono pokai'ano bhe mie aitu. Ingka nopolbhansule sepali'a losano nehabuno manusia seemieno, Yesus Kristus. Kapa'amo noangka

---

^a 5:12 Kej psl 3

ne Yesus Kristus, dotahimamoomu rahamatino Lahata'ala pontalabhi-labhino bhe kawa'aono notahima kaita peda mie banara sampe dadumadi bhe dakokuasa ne dhunia ini.

¹⁸Dadi'anomo dhohono ka'alano mie seemie kosasawindo manusia de'awa kahukumu, pedamo aitu hampano sehonda habu banara kosasawindo manusia notahimada Lahata'ala peda mie banara, meowanomo dadi. ¹⁹Hampano habuno seemie pata meangkano ne Lahata'ala, manusia bhahino demballi mie kodhosa, pedamo dua aitu hampano habuno seemie meangkano ne Lahata'ala, manusia bhahino datumahimada nada mie banara.

²⁰Katifosampu'ano tubhono agama Yahudi, neanomo manusia damande'ao lalondo putae ka'alando dhulu kabhahi. Ampamo kaowu sedhulu'a kabhahino ka'alando manusia, sedhulu'a dua kapontalabhi-labhino rahamatino Lahata'ala. ²¹Kuasano dhosa noangka ne mate, tamaka ampa aitu rahamatino Lahata'ala ko-kuasano hampanonofotahimamo peda mie banara. Rahamatimo aini meowano dadi suhue dhamani namangka ne Yesus Kristus Ompuntoomu.

Domate bhe dodadi dopoowa bhe Kristus 6:1-14

6 Kaowu ane peda ana'a damugau'omu nada amai bhahaa? Bhahaa daehabumo kansuhu dhosa neanomo rahamatino Lahata'ala sedhulu'a kabhahino? ²Ingka teteweimo paise! Ingka o dhosa miinamo nafokuasaia, tapedamo mie mate miinamo dakodhosaa. Dadi'anomo nada amai dua dadumadiomu kansuhu weo dhosa? ³Miina'o mande'aaneomu gaha'a putae wakutuuno dekadiu sarani kosasawintoomu ini dose'isemo bhe Kristus Yesus? Aini noko-ma'ana dose'isemo bhe mateno Kristus. ⁴Weo kakadiu sarani, intaodiomu domatemo bhe padamo dofokobuhu poowa bhe Kristus, neanomo tapedamo wutono Kristus dofodadie mai'ao ne mate hampano kuasano Amano kumalabhiano, intaodiomu dua dadumadi weo dadi bu'ou te dhunia ini.

⁵Ane dose'isemo bhe Kristus dopototoomu weo mateno, ingka tetewei dase'ise dua weo kawanu'ano mai'ao ne mate. ⁶Ingka dopande'aanemo, kamanusianto ngkodau'ano dopongkoemo te sau salipu poowa bhe Kristus, neanomo kuasano dhosa ne mbadhanto nahumansurumo. Dadi'anomo paemo namobhatua kaita dhosa. ⁷Kapa'amo la'ae momateno, ingka nobebasimo mai'ao ne dhosa.

⁸ Ane domatemoomu poowa bhe Kristus, maka doparasaea teteweimo dua dadumadi poowa bhe Kristus. ⁹Kapa'amo dopande'aaneomo, nopalusi kawanu'ano mai'ao ne mate, Kristus paemo namatea, ingka miinamo nakumuasai'e mate. ¹⁰Materno Kristus so natumalo'ao dhosa, mateno na'a ingka sepaku kaowu ampa suhue dhamani; ampa aitu nodadi, maka nodadi so Lahata'ala. ¹¹Dadi'anomo abhi wutomiu momatemoomu mai'ao ne kuasano dhosa, tamaka dadimoomu so Lahata'ala weo kase'isemiu bhe Kristus Yesus.

¹²Koemo unda'aaneomu o dhosa nokokuasa weo mbadha kasaramiu, keana sadhia angkafiomu kapoindalono. ¹³Koemo owaomu katokano mbadhamiu ne dhosa, namakee so patudhu modai. Tamaka owa wutomiu ne Lahata'ala peda mie madano mateno suli dodadi. Owaomu dua katokano mbadhamiu ne Lahata'ala, neanomo namakee so dhumalangi'ao'omu kapoindalono. ¹⁴O dhosa paemo naembali kafeompu'amiu, kapa'amo hintimi miinamo masandeomu ne tubhono agama Yahudi, tamaka pasandeomu ne rahamatino Lahata'ala.

Haa honda kabhatua'a 6:15-23

¹⁵Kaowu peda ae? Naembali bhahaa daehabu kansuhu dhosa, hampano ingka miinamo damasande ne tubhono agama Yahudi tamaka dopasandemo ne rahamatino Lahata'ala? Ingka teteweimo paise! ¹⁶Miina mande'aaneomua gaha'a, ane doowa wutondo ne see-mie manusia so dadhumalangi'ao kapoindalono, ingka dembalimo bhatuano mie neangkafi maitu; bheanea dembalim bhatuano dhosa meowano mate, bheanea dembalimo bhatua meangkano ne Lahata'ala, meowano katitahima'anto peda mie banara. ¹⁷Tamaka aitu foampe kaitaomu katumpuno lalo ne Lahata'ala! Kapa'amo endefi'ini hintimi daanumo membaliomu bhatuano dhosa, tamaka ampa aitu sampuu-mpuuno lalomiu angkafimoomu kafoina'u metaa netahimamiu.^a ¹⁸Hintimi dofobebasikomoomu mai'ao ne dhosa maka membalimoomu bhatua so mehabuno kabanara. ¹⁹Kaesambili'aku bhatua, aesandaha kaowu ne dadindo manusia se'o-se'oleo, kapa'amo nomahasai melosangiomi. Endefi'ini ingka owaomu katokano mbadhamiu membaliomu bhatuano sabhaha diu timohaku bhe patudhu modai meowano kadai. Tamaka ampa

^a 6:17 Sakotu'uno: *kafoina'u metaa katiposahuna'ao'amiu.*

aitu owaomu katokano mbadhamiu membaliomu bhatua so mehabuno kabanara meowano dadi mongkilo.

²⁰ Wakutuuno nofobhatuakoomu dhosa, miina'o bhe pokai'amiu bhe kabanara. ²¹ Wakutuu ana'a o laba ae bhahaa ne'awamiu? Ingka mpahinomo kaambanono ta'ampamo aitu. Kapa'amo kaopuli'ano sabhaha habu ana'a o mate. ²² Tamaka ampa aitu padamo dofo-bebasikoomu mai'ao ne dhosa maka membalimoomu bhatuano Lahata'ala. Labamiu naeowaangkoomu dadi mongkilo, kaopuli'ano dadi suhue dhamani. ²³ Ponambo netahima mai'ao ne dhosa ingka o mate, tamaka kawa'aono Lahata'ala ingka dadi suhue dhamani weo kase'ise bhe Kristus Yesus Ompuntoomu.

Desandaha ne tubhono kagaa 7:1-6

7 Bhahitie'iku! Ingka apugau bhe mie mande'aono tubhono agama. Miina mande'aaneomua gaha'a putae sabhaha tubho no'atoro manusia ampa kaowu kawantano dadindo? ² Ibahano seemie hobhine gumaano, weo tubhono kagaa ingka notitapu ne mo'aneno sasuhue dadino mo'aneno na'a. Ane mo'aneno nomatemo, ingka hobhine ana'a miinamo natitapua ne tubhono kagaa. ³ Tamaka ane mo'aneno nandoo nodadi, gaha'a hobhine aitu nogaa toha bhe mo'ane sigao'ano, ingka dokonae nomonsule. Ampamo kaowu ane mo'aneno nomatemo, hobhine aitu nobebasimo ne tubhono kagaa; mahinggamo nagumaa toha bhe mo'ane sigao'ano, miina namonsulea.

⁴ Pedamo dua hintimiу itu, bhahitie'iku. Hampano se'iseomu bhe mbadhanо Kristus, momatemoomu mai'ao ne tubhono agama Yahudi sampe miinamo nakumuasaikoomu. Ampa aitu membalimoomu fehebu'a'no sigao'ano, fehebu'a'no Kristus nefodadi mai'ao ne mate, neanomo dadintoomu nakofahalaa so Lahata'ala. ⁵ Endefi'ini dodadiomu doangkafi kamanusiantoomu. Wakutuu ana'a katokano mbadhantoomu nokuasai'e sabhaha kapoindalo modai, dhohono nofolua'e tubhono agama Yahudi, sampe fahalaano ingka neowa mate. ⁶ Tamaka ampa aitu domatemoomu mai'ao ne tubhono agama Yahudi, dobekasimoomu mai'ao ne tubho fokuhumano. Ampa aitu intaodi dofecompu ne Lahata'ala doangkafi tubho bu'ou, tubhono Rohino Lahata'ala; miinamo damangkafi tubho ngkodau tibuhino weo Kitabi.

O dhosa noangka ne tubhono agama Yahudi
7:7-13

⁷ Kaowu damugau'omu nada amai? Bhahaa nokoma'ana tubhono agama Yahudi maitu nopo toto bhe dhosa? Tantumo miina. Ane pae bhe tubhonomo agama Yahudi, ingka pae amande'aane medando ae nekonando dhosa. Miina dua amande'aanea medando ae nekonando kapoindalo modai, ane pae nofohato kanau tubhono agama Yahudi, "Koise mekapoindalo tapa membalino hakumu!"^a

⁸ Tamaka noangka ne tubhono agama maitu, o dhosa ne'awa kasalawa nefolua sabhaha kapoindalo modai weo totono laloku. Kapa'amo ane pae bhe tubhono agama, ingka o dhosa pae bhe ne-poolinoa, kanggetumo nomate. ⁹ Endefi'ini adadi miina aepande'ao tubhono agama, tamaka sa'apande'ao pahintano agama, o dhosa tanosidadi'amo maka idi amatemo. ¹⁰ Apande'aomo laloku ingka tubhono agama kopatudhuno so meowano dadi, gaha'aitu meowanomo mate so idi. ¹¹ Noangka ne pahintano agama maitu, dhosa ne'awa kasalawa nobhohe-bhohe'i kanau, bhahamoa noangka ne pahinta maitu nopongko kanau. ¹² Tubhono agama Yahudi nomai'ao ne Lahata'ala, dadi'anomo sabhaha pahintano netaa, nobanara bhe nongkilo. ¹³ Kaowu nokoma'ana bhahaa metaa'ano maitu neowa kanau mate? Tantumo miina! Ingka o dhosamo meowano mate, suano tubhono agama. O dhosa nepake kaowu metaa'ano na'a ma'anano tubhono agama, neowa kanau mate, neanomo sifatino dhosa nentaleamo. Pedamo ana'a noangka ne pahintano agama, nokobukutiimo ka'osano kadaaino dhosa.

Potagali'ano weo totono lalondo manusia
7:14-25

¹⁴ Ingka dopande'aanemo tubhono agama Yahudi nomai'ao ne Rohino Lahata'ala, tamaka idi ini o manusia monale. Padamo doaso kanau aembali bhatuano dhosa. ¹⁵ Kapa'amo miina alum-sangie podiuku: metaa'ano nepatudhuiku miina ahumabuea, gaha'a modai'ano nebansiku nehabukumo. ¹⁶ Ane abahu tapa nepatudhuiku, nokoma'ana a'uumbetie putae tubhono agama Yahudi maitu netaa. ¹⁷ Ane peda ana'a, sakotu'u'ano suanomo idi humabue, tamaka o dhosa meateno weo totono laloku. ¹⁸ Kapa'amo apande'aane ne idi ini miina sepali'a bhe metaa'ano, patudhuku ne mbadha

---

^a 7:7 Kel 20:17; Ul 5:21

kamanusiaku ini. Nandoo kapoindalo metaa weo totono laloku, tamaka miina amoolie adhalangiea.¹⁹ Miina ahumabu metaa'ano nepatudhuiku, tamaka ababu modai'ano tapa nepatudhuiku.²⁰ Ane ababu tapa nepatudhuiku itu, ingka suanomo idi tamaka o dhosa meateno weo totono laloku humabue.

²¹ Kapuliaono aeala tubho peda aini: ane patudhuku ahumabu metaa'ano, sadhia modai'ano tumangkumi kanau.²² Totono laloku no'ia'ane tubhono Lahata'ala,²³ tamaka ne katokano mbadhaku awoha tubho sigao'ano, poewangino bhe tubhono Lahata'ala ne'akui-no fekihiku. Panda-pandano idi ini kanggetumo notohongku kanau dhosa, kumuasainomo katokano mbadhaku.²⁴ Kadaino maka kolau-ku idi ini! La'ae bhahaa so mosalamati kanau mai'ao ne mbadha meowano mate ini?²⁵ Foampe kaitaomu katumpuno lalo ne Lahata'ala, kasalamati aini noowae Yesus Kristus Ompuntoomu.

Dadi'anomo peda aini koeateno dadiku ini: totono laloku nofeompu ne tubhono Lahata'ala, tamaka mbadha kamanusiaku nofeompu ne tubhono dhosa.

Dadi weo Rohino Lahata'ala 8:1-17

8 Dadi'anomo ampa aitu mie se'iseno bhe Kristus Yesus paemo dahumukumudaa.² Kapa'amo noangka ne Kristus Yesus, tubhono Rohino Lahata'ala meowano dadi padamonofobebasikoomu mai'ao ne tubhono dhosa bhe mate.³ O ae pata nepoolino tubhono agama Yahudi, hampano kanaleno mbadha kamanusia, padamo nohabue Lahata'ala. Lahata'ala notudu Anano wutono nomai we dhunia ini, nokatu mbadha kodhosa nemballi kapopanga metolosino dhosa. Pedamo ana'a Lahata'ala nohukumu dhosa nepake mbadha kamanusia.⁴ Lahata'ala nohabu peda maitu neanomo sabhaha pahinta nebuhi weo Kitabino Musa kotu-kotu'u nasumanngka weo dadintoomu. Kapa'amo intaodiomu miinamo dadumadi doangkafi kamanusiantoomu, tamaka dodadimo doangkafi kaato-no Rohino Lahata'ala.⁵ Mie dumadino mangkafino kamanusiano dofekih kansuhu kapoindalono mbadha, tamaka mie dumadino mangkafino kaatono Rohino Lahata'ala, sadhia dofekih kapoindalono Rohino Lahata'ala.⁶ Fekihino manusia nekuasaino kapoindalono mbadha neowa mate, tamaka fekihi nekuasaino Rohino Lahata'ala neowa dadi bhe katohopono lalo.⁷ Fekihino mie nekuasaino kapoindalono mbadha sapoewangi bhe Lahata'ala, mba'inomo miina

natumuhu ne pahintano Lahata'ala. Mie medando aitu daanumo pae namoolia natumuhua ne Lahata'ala.⁸ Mie dumadino mangkafino kapoindalono mbadha pae damoolia dameka'ia lalono Lahata'ala.

⁹ Tamaka hintimiu ingka miinamo dumadiomu angkafi kapoindalono mbadha, dadiomu angkafiomu kaatono Rohino Lahata'ala, ane kotu-kotu'u Rohino Lahata'ala neate weo totono lalomiu. Mie tapa tumahimano Rohino Kristus, ingka suano fehebua'ano Kristus. ¹⁰ Ane Kristus neate weo totono lalomiu, mahinggamo mbadhamiu namate dhohono dhosa, tamaka o rohi sadaa-daa nadumadi hampano Lahata'ala notahimakoomu peda mie banara. ¹¹ Ane Rohino Lahata'ala madano mowanuno Yesus mai'ao ne mate neate weo totono lalomiu, maka Anoa mowanuno Kristus Yesus mai'ao ne mate na'a, teteweimo dua namodadi mbadha kasaramiu itu, namangka ne Rohino meateno weo totono lalomiu.

¹² Bhahitie'iku! Daanumo bhe takantoomu, tamaka suano taka so da'umondofao'ao mbadha kamanusianto, kapa'amo miinamo namaraluua damangkafi kapoindalono. ¹³ Ane dumadi mangkafiomu kapoindalono mbadha, tetewei momateomu, tamaka ane bhe kuasanro Rohino Lahata'ala sadhia, mongkoe'omu sabhaha habu modaino mbadha, tetewei dumadiomu. ¹⁴ Kosasawindo mie mangkafino kaatono Rohino Lahata'ala, ingka ana'inomo Lahata'ala. ¹⁵ Rohi netahimamiu suano rohi so mobhatuakoomu toha sampe dadimiukakate'i, tamaka tahimamoomu Rohi humabukoomu mbali ana'ino Lahata'ala. Hampanomo Rohi aini nemballi dofokoamaomu ne Lahata'ala.^a ¹⁶ Wutono Rohino Lahata'ala nopoowa bhe rohintoomu nofofohato putae intaodiomu ini ana'inomo Lahata'ala. ¹⁷ Ane intaodiomu dembalimo ana'ino Lahata'ala, nokoma'ana dokohakumo dua da'umawa sabhaha kabarakati nefontaa-ntaano Lahata'ala so ana'ino. Kabarakati nefontaa-ntaano na'a datumahimae'omu dapo-owa-owa bhe Kristus. Kapa'amo ane dokadee-dee'omu poowa bhe Kristus, teteweimo dua dafofekalabchia poowa bhe Kristus.

Kakalabchia so netahimando ana'ino Lahata'ala 8:18-30

¹⁸ Aparasaea mpuu, sabhaha kakadee-dee netompalointo ne dhamani aini pae sepali'a napobandingia bhe kakalabchia pata'o tiwoha'ano so ne'awantoomu mada kaowu.

---

^a 8:15 Sakotu'uno: *dekatondala "Aba, Wa'ama."*

¹⁹ Alamu bhalano nefokonandoono Lahata'ala ini nokamba mpuu lalondo dofenta-fentaa tempono Lahata'ala namotiumba medando ae ana'ino. ²⁰Kapa'amo alamu bhalano ini padamo nohukumue Lahata'ala sampe miina nahumatoa ne patudhuno sakotu'uno, suano mba'inomo kapoindalono wutono alamu bhalano, tamaka hampano kapoindalono Lahata'ala humukumue. Ta'ampamo kaowu nandoo dua posahuna'ao.^a ²¹Nasewakutuu alamu bhalano damo-bebasie mai'ao ne kuasa fobhatuano meowano kabinasa bhe mate, maka naenamisi dua kabebasi kumalabhiano peda ana'ino Lahata'ala. ²²Ingka dopande'aanemo, ta'ampamo aitu kosebabangia'ae alamu bhalano ini sanea domba'uhu'ao kakadee-dee, tapedamo seemie kokaleano nakoana. ²³Suano kaowu ta'alamu bhalano, intaodiomu dua ini domba'uhu weo totono lalontoomu. Ingka padamo dotahimaomu Rohino Lahata'ala. Rohimo aini kawa'ao kabhao-bhaono mai'ao ne Lahata'ala, tamaka nandoo dua dofenta-fentaa Lahata'ala nasumangke kaita daembali ana'ino bhe namobebasi mbadhangtoomu. ²⁴Kapa'amo ainimo neposahuna'ao-nto mpini pakatifosalamatintoomu. Ampamo kaowu ane neposahuna'aonto maitu notiwohamo, ingka suanomo posahuna'ao. Nandoo bhahaa meanta-antagino toka newohando? ²⁵Tamaka ane doposahuna'ao ne pata'o newohanto, dokosabaha dofenta-fentaa'e.

²⁶Pedamo aitu intaodi mie monale notulumi kaita Rohino Lahata'ala. Kapa'amo miina damande'aaneomu peda amai dosambahea bhe o ae so nesambahea'ao. Ampamo kaowu wutono Rohi fosambahea'aono, ka'uuno miina natibhoasa'aoa. ²⁷Lahata'ala lumo-sangino totono lalondo manusia, nopande'aane patudhuno Rohi maitu, hampano Rohi maitu nosambahea'ao umatino mongkilono nopolosahataa bhe kapoindalono wutono Lahata'ala.

²⁸Ingka dopande'aanemo, ne kadhadhia ae maka dua Lahata'ala nokahadhaa so kaetaa'ano mie moasiane, mie toka nebhasino posahataa bhe patudhuno. ²⁹Andoa padamo nopilida Lahata'ala mpini kabhao-bhaono, padamo dua nofotantuda mpini wawono dasekatu bhe Anano. Pedamo ana'a Anano maitu nembalimo titiisa, o aino dobhai. ³⁰Mie toka nepilino Lahata'ala mpini kabhao-bhaono, andoamo dua nebhasino. Mie toka nebhasino maitu andoamo dua netahimano peda mie banara. Mie toka netahimano

peda mie banara maitu, andoamo dua [*so*] metahimano kakalabhiano Lahata'ala.

**Katangkano kanini kaasino Lahata'ala
8:31-39**

³¹ Dofekihi bhahi-bhahi'ae na'a, kaowu damugaumo nada amai bhahaa? Ane Lahata'ala notai ne intaodiomu, la'ae bhahaa so mondoino foewangino? ³² Sanginomo Anano wutono ingka miina naooloanea noowae dopongkoe so kasalamati'antoomu, bhemo toha bhahi-bhahi'ae sigao'ano, bhahaa pae nafowa'anea? ³³ Nandoo bhahaa so mobhie'aono mie nepilino Lahata'ala? Ingka miina, kapa'amo wutono Lahata'ala padamonofotahima peda mie banara. ³⁴ Nandoo bhahaa so fofo'alano? Wutono Kristus Yesus so potundu'a kaita. Ingka Anoa padamo nomate, tamaka fofoliu'ano padamo dua dofowanue mai'ao ne mate maka ampa aini nengkoha ne suanano Lahata'ala. ³⁵ Bhahaa nandoo so fopogaati'aono bhe kanini kaasino Kristus? Kasabha, tawa kaseke, tawa kafodee-dee bhahaa? O ka'aho tawa kakaeno pakea? O balaa tawa o kapongko bhahaa? ³⁶ Notibuhি weo Kitabi peda aini, "Hampano Hintu tae-wiseki mate suhue oleo, dokona kainsami dhumba so ne-sumbele."^a ³⁷ Mahinggamo peda ana'a, weo sabhaha kasabha maitu intaodiomu de'awaomu kafotalo mangaliuno, noangka ne Anoa moasi kaita. ³⁸ Aparasaea mpuu pae bhe so fopogaati'aono bhe kanini kaasino Lahata'ala: naetaa mate naetaa dadi, mahinggamo mala'ekati mahinggamo kokuasano, naetaa kadhadhia ampa aitu naetaa kadhadhia mada kaowu, tawa kuasa sigao'ano, ³⁹ kokuasano te lani tawa kokuasano we wite, tawa mahaluku sigao'ano, saneamo pae damoolia dapogaati kaita bhe kanini kaasino Lahata'ala mangka'ano ne Kristus Yesus Ompuntoomu.

**Umatino Israel nepilino Lahata'ala
9:1-18**

9 So nepugau'aoku ini nokotu'u; ingka ase'ise bhe Kristus, miina akopahaa. Totono laloku neatono Rohino Lahata'ala netanga-tanga'aomo dua kakotu'uno pugauku. ² Patudhuku peda aini.] Nokompeaha sepali'a laloku, totono laloku sadhia noguguhi.

---

^a 8:36 Mzm 44:22

³ Ahelasimo nakumangkanai kanau balaano narakaan sampe apogaati bhe Kristus so kaetaa'ano bhahitie'i saliwuku miendo Yahudi, sesampu'ano bhe idi. ⁴ Andoa ini umatino Israel, padamo nosangkeda Lahata'ala mbali ana'ino, nofotiwohaanda kakalabhiano, padamo nehabu podhandi'a bhe andoa, nowa'anda tubhono agama, padamo nofohatoda nada amai dasumambahea bhe nowa'anda dua sabhaha dhandino. ⁵ Andoa maitu sampu'ando awua'intoomu, maka weo kamanusiano Kristus nomai'ao ne siwulundo. Anoamo Lahata'ala te wawono bhahi-bhahi'ae, mantasi'ano damosibhalae ampa suhue dhamani. Amin.^a

⁶ Suano patudhukua kao-kaomo dhandino Lahata'ala miinamo nako'ulaa, ampamo kaowu suano kosasawindo miendo Israel sa-neamo umati nepilino Lahata'ala. ⁷ Pedamo dua suano kosasawindo anano Abraham, kotu-kotu'u notilentu sampu'ano Abraham. Kapa'amo weo Kitabi notibuhi peda aini, "Ampamo ana'ino Ishak silentuno sampu'amu."^b ⁸ Aini nokoma'ana sampu'ano Abraham silentuno ana'ino Lahata'ala mpahinomo sampu'ano mai'ao ne ana'i nepodhandi'ao, suano ana'ino lumenteno peda ana'i sigao'ano. ⁹ Kapa'amo dhandino Lahata'ala peda aini, "Nahumato tempono asumuli toha, maka Sara nakoana'aomo seemie mo'anee."^c

¹⁰ Suano kaowu ta'o ana'a. Ana'i nefolenteno Ribka doseama, ingka Ishak awuantoomu. ¹¹⁻¹² Miina'o dalumentea ana'i hoduan maitu, miina'o dua daehabu metaa'ano bhe modai'ano, Lahata'ala padamo nokobhoasao ne Ribka,

"Titiisa nameompu ne aino."^d

Katibhoasao'ano peda ana'a, so nentalea'ao putae kapilino Lahata'ala miina naengkoha ne habundo manusia, tamaka nengkoha ne kapoindalono wutono Lahata'ala fobhasino. ¹³ Aini nopolosahataa bhe tibuhino weo Kitabi peda aini,

"Yakub aoasiane, tamaka Esau abansie."^e

¹⁴ Ane peda ana'a, damugau'omu dua nada amai? Bhahaa nokoma'ana Lahata'ala miina na'umadhilia? Ingka miina sepali'a!

¹⁵ Kapa'amo bhoasaono Lahata'ala ne anabii Musa peda aini,

^a 9:5 Aeati aini nembalu dua doma'anakie: Anoamo te wawono bhahi-bhahi'ae.

Nopantasi damosibhalae Lahata'ala ampa suhue dhamani. Amin.

^b 9:7 Kej 21:12

^c 9:9 Kej 18:10

^d 9:11-12 Kej 25:23

^e 9:13 Mal 1:2-3

“Amosampu rahamatiku ne la'ae maka nepoindaloku,
amotiwoha kabhelano laloku ne la'ae maka
nepiliku.”^a

¹⁶Dadi'anomo kapilino Lahata'ala maitu miina naengkoha ne kapoindalo tawa ka'uleindo manusia, tamaka taneatemo ne rahamatino wutono Lahata'ala. ¹⁷Weo Kitabi notibuhi bhoasaono Lahata'ala ne omputo Firaun, “Patudhunomo asangkeko membali omputo, neanomo namangka ne hintu amotiwoha kuasaku, bhe neaku natiende-ende ne koseka'ewa'ae dhunia ini.”^b ¹⁸Dadi'anomo Lahata'ala nofotiwohamo kabhelano lalono ne la'ae maka nepoindalono, mie sigao'ano nohabuda dekatu'a fotu, la'ae maka nepoindalono.

Amahano bhe kataano lalono Lahata'ala 9:19-29

¹⁹Bheanea nandoo bhe so mugauno ne idi, “Ane peda ana'a noafa Lahata'ala nofo'ala'ao dua manusia? Ingka bhe naseemie miina bhe mondoi'e dapoewangi bhe kapoindalono Lahata'ala.” ²⁰Hintu itu manusia, la'ae bhahaa hintu itu sampe mokado pobhalo bhe Lahata'ala? Naembali bhahaa o nu'ua napugau ne humabue amba-no, “Noafa gaha'a habu kanau peda aini?”^c ²¹Bhahaa o pandeno nu'ua maitu miina nakokuasa naehabu nahaa wua kaentei'a mai'ao ne sekakumbu wite mopulu? Naseewua nahumabue so kafaraluu ne kahame, seewuano so kafaraluu nepake ma'oleo hangkowine. ²²Pedamo dua aitu Lahata'ala, nokopatudhu namotiwoha amahano bhe namotipande'ao kuasano. Ampamo kaowu nokosabaha mpuu ne mie so nekangkanaino amahano, mentaa-ntaano kabina-sa. ²³Kahabu'ano peda ana'a Lahata'ala, neanomo namotipande'ao kakalabhiano pontalabhi-labhino ne mie nemobhela'aono lalono, mie toka nefontaa-ntaano wawo so tumahimano kakalabhiano. ²⁴Ingka intaodimoomu ini, mie nebhasino suano kaowu mai'ao ne miendo Yahudi, tamaka mai'ao ne bansano liwu sigao'ano dua. ²⁵Aini nopolosahataa bhe tibuhino weo Kitabino anabii Hosea peda aini,

“Mie tapa tilentuno umatiku, akumonadamo dua
umatiku;

^a 9:15 Kel 33:19

^b 9:17 Kel 9:16

^c 9:20 Yes 29:16, 45:9

mie tapa nemoasi'aoku akumonae kamoasi'aoku.^a

²⁶ Ane endefi'ini mieno se'onu liwu dofohatoda,
 ‘Hintimiu itu suano umatiku’,
 mada kaowu mie andoa maitu dakumonada ana'ino
 Lahata'ala dumadino.”^b

²⁷ Anabii Yesaya nokowamba nofekabhala-bhala'ie nopolao'ao miendo Israel, “Mahinggamo miendo Israel tapedamo bhone we wiwino te'i kabhahindo, naseendai kaowu so sumalamatino. ²⁸Kapa'amo Lahata'ala namondawumo kabhotusino te dhunia ini, napikihatomo bhe namopuli-puliemo.”^c ²⁹Anabii Yesaya tokamo nokowambaane dua peda aini,

“Ibahano Lahata'ala Foliuno Kuasa pae
 nafomehunsa'ao sampu'a,
 teteweimo intaodi ini dabinasamo nadamo dua
 kotano Sodom bhe Gomora.”^d

Kasalamatindo bansano liwu sigao'ano bhe kakolilino'ando miendo Israel

9:30-10:4

³⁰ Ane peda ana'a, damugau'omu dua nada amai? Ingka nada aini: bansano liwu suano Yahudi miina da'umulei lalondo so datitahima'ao peda mie banara ne Lahata'ala, gaha'aitu notahima-damo Lahata'ala peda mie banara. Katitahima'ando ini nengkoha ne kaparasaeando. ³¹Nopobhansule bhe miendo Yahudi, mahingga sadhia do'ulei lalondo doangkafi tubhono agama so datitahima'ao peda mie banara ne Lahata'ala, gaha'aitu miina natosampe patudhundo. ³²Noafa bhahaa pata katosampe'ano? Ingka mba'inomo dohabu bhahi-bhahi'ae maitu miina dasumahuna'ao kaparasaeando, tamaka dotangka'ao ka'osando do'ulei sampe dotilole dotitung ne kontu, ma'anano wutono Kristus. ³³Weo Kitabi notibuhinopolao'ao kontu ana'a peda aini,

Ambano Lahata'ala, “Te kabhawono Sion padamo
 aeteiane sepoi kontu so katituno'ando mie,
 somo dua mefotiloleno mie.

^a 9:25 Hos 2:23

^b 9:26 Hos 1:10

^c 9:27-28 Yes 10:22-23

^d 9:29 Yes 1:9; Sodom bhe Gomora, ondo Kej psl 19

Tamaka la'ae marasaeano ne Anoa pae nandidiki
lalondoaa.”^a

10 Bhahitie'iku! Kakampuu-mpuuno laloku gaoku saliwu'iku miendo Yahudi damosalamatida, sampe sadhia asamba-hea'anda. ²Kapa'amo naembali amohatokoomu putae dokamai-mai lalondo dofeompu ne Lahata'ala, ampamo kaowu miina damande'aane peda amai dofeompu sakotu'uno ne Lahata'ala. ³Kapa'amo miina damande'aanea peda amai dhalano Lahata'ala nofotahima peda mie banara. Hampano gaondo damangkafi dhalando wutondo, sampe dokiido damangkafi kaangka'a nelengkano Lahata'ala so nafotahima'ao peda mie banara. ⁴Kristus nofekako'ulamo kosasawi'ae tubhono agama Yahudi, neanomo kotika marasaeano ne Anoa natumahimada Lahata'ala peda mie banara.

Dosalamati mba'inomo doparasaea 10:5-15

⁵Anabii Musa nopulao'ao dhalano katitahima'a ne Lahata'ala peda mie banara mengkohano ne tubhono agama Yahudi. Notibuhi peda aini, “Mie dhumalangino tubhono agama ini nadumadiane.”^b ⁶Tamaka katitahima'a ne Lahata'ala mengkohano ne kaparasaea notibuhi dua weo Kitabi peda aini, “Koise nokodukua lalomu, ‘Naetaa dae'ondofi mie so monino te surugaa’, (patudhuno damosamu Kristus we dhunia). ⁷Koise dua nokoduku lalomu, ‘Naetaa dae'ondofi mie so sumampuno we dhuniando mie mate’, (patudhuno dasumangke Kristus mai'ao ne mate).”^c ⁸Tamaka ingka wambano Kitabi peda aini,

“Bhoasaono Lahata'ala noma'o sepali'a bhe hintimi, neate ne wiwimi bhe ne totono lalomiu.”^c

Bhoasaomo aitu bhihitano kaparasaea nefosampe mani. ⁹Ane ambamiu ne wiwimi Yesus maitu o Ompu, bhe weo totono lalomiu parasaea'omu putae Yesusnofowanue Lahata'ala mai'ao ne mate, ingka tetewei osumalamatiomu. ¹⁰Kapa'amo manusia doparasaea'ao totono lalondo sampe notahimada Lahata'ala peda mie banara, bhe dopugau'ao wiwindo sampe dosalamati. ¹¹Weo Kitabi notibuhi, “Kosasawindo marasaeano ne Anoa pae nandidiki

^a 9:33 Yes 28:16

^b 10:5 Im 18:5

^c 10:6-8 Ul 30:12-14

lalondoa.”^a ¹²Kapa'amo miina bhe po'ala'ano miendo Yahudi bhe bansano liwu sigao'ano. Lahata'ala Kaseemie-mie'ano, o Ompu'ndomo kosasawindo manusia. Anoamo mefosampuno kabarakati pontalabhi-labhino ne mie metondalano. ¹³Notibuhi weo Kitabi, „Kosasawindo metondalano ne Lahata'ala tetewei dasumalamati.”^b

¹⁴Ampamo kaowu nada amai daetondala ne Lahata'ala ane pae'o damarasaea'e? Nada amai damarasaea ane pae'o dametingke bhihitano? Tamaka nada amai dametingke ane pae'o bhe mefo-leleanda bhihita? ¹⁵Nada amai dua daefolele bhihita ane pae bhe fotuduno dakumala? Noposahataa bhe tibuhino weo Kitabi peda aini, “Nokesa mpuu hatondo mie mefoleleno Bhihita Metaa.”^c

Tapa kaparasaeano miendo Israel

10:16-21

¹⁶Tamaka miina kosasawindo miendo Israel dotahima Bhihita Metaa maitu. Anabii Yesaya nokowamba peda ini, “Ompu, nandoo bhahaa marasaeano bhihita neowa mani?”^d ¹⁷Dadi'anomo o kaparasaea nengkoha ne pofetingke, maka kafetingke'a bhihita, mba'inomo bhe mie mefoleleno bhoasaono Kristus. ¹⁸Ampamo kaowu ameena, bhahaa daanumo miina'o dametingkea bhihita ana'a? Ingka tetewei padamo, hampano weo Kitabi notibuhi,

“Suahando nokolelengamo ne kosedhunia'ae,
pugaundo notifetingkemo ampa we tompano
dhunia.”^e

¹⁹Ameena toha, bhahaa daanumo miendo Israel miina'o dalum-sangie nefetingkendoza? Kafeenaku ini kabhao-bhaono notobhoosie anabii Musa peda aini,

“Amekakondua'e lalomiu ne bansano liwu suano
umatiku,
amo'amahakoomu ne bansano liwu
kabhohe-bhoheno.”^f

²⁰Sedhulu'a dua kakadono wambano anabii Yesaya,
Ambano Lahata'ala, „Mie tapa umondofi kanau
dopo'awa kanaumo,

^a 10:11 Yes 28:16

^b 10:13 Yoel 2:32

^c 10:15 Yes 52:7

^d 10:16 Yes 53:1

^e 10:18 Mzm 19:4

^f 10:19 Ul 32:21

afotiwohamo wutoku ne mie tapa meena'a kanau.”^a

²¹ Tamaka ambano dua anabii Yesaya nopolao'ao miendo Israel, ambano Lahata'ala, “Sasuhue oleo limaku sansoho [aantagi suli-ndo] mie tapa meangka bhe mansobhalono.”^b

Kabhila'ano miendo Israel tipilino

11:1-10

11 Dadi'anomo ameena: bhahaa Lahata'ala nokukundodamo umatino? Tantumo miina! Ingka idi ini miendo dua Israel, siwuluno Abraham, amai'ao ne sampu'ano Benyamin. ²Lahata'ala miina nakumukundo umatino toka nepilino mpini kabhao-bhaono. Miina mande'aaneomua gaha'a tibuhino weo Kitabi wakutuuno anabii Elia nobhie'ao miendo Israel ne Lahata'ala? ³Ambano anabii Elia, “Ompu, anabiimu dopadada dopongkoda, medha kapopanga so hintu dopadae dohunggae. Tamo idi dumadino tamaka ingka gaondo damala dua inawaku.” ⁴Peda ae bhahaa katobhoosino Lahata'ala ne anabii Elia? Ingka bhoasaono Lahata'ala, “Nandoo aehunsa so wutoku dofitu hewu kabhahindo, tapa'o sepali'a sumombaino dewa Baal.”^c ⁵Pedamo dua ha'oleo ini, nandoo seendai miendo Yahudi, kabhila'ano, andoamo ini nepilino Lahata'ala hampano rahamatino. ⁶Lahata'ala nopolida mba'inomo rahamatino, suano mba'inomo habundo. Kapa'amo ane kapilino Lahata'ala maitu naengkoha ne habundo manusia, ingka rahamatino Lahata'ala suanomo rahamati sakotu'unoa.

⁷ Kaowu pedamo amai? Ingka ne'ondofindo miendo Israel miina da'umawaea, tamaka seendaino tipilino do'awaemo. We simbalino mie tipilino maitu saneamo dembali katu'a fotu. ⁸Aini nopo-sahataa bhe tibuhino weo Kitabi,

“Lahata'ala nohabu fekihi bhe totono lalondo
tapedamo mie moodono,
bhe matando tamaka miina dafowohaa,
bhe tingalando tamaka miina dafofetingkea,
ta'ampamo ha'oleo ini.”^d

⁹Daud nokowamba dua ambano,

^a 10:20 Yes 65:1

^b 10:21 Yes 65:2

^c 11:3-4 1Raj 19:10-18

^d 11:8 Ul 29:4; Yes 29:10

“Heruane ae hame-hamendo nembali'ao tando bhe
kampepe so wutondo,
somo dua katile'ando bhe katihukumu'ando.

¹⁰Heruane ae matando naohawu keana dofowoha,
hunsa'anomo daobungku'ao kasabha ampa suhue
dhamani.”^a

**Miendo Israel dotituno, bansano liwu sigao'ano dosalamati
11:11-24**

¹¹ Ameena dua: bhahaa katitunondo miendo Yahudi somo katile'ando [maka paemo damoolia damanu]? Ingka paise. Tamaka dhosando miendo Yahudi neowamo kasalamati mbali bansano liwu suano Yahudi, somo kakondua'ano lalondo miendo Yahudi.
¹² Dadi'anomo dhosando miendo Yahudi neowamo kabarakati so dhunia ini, kakaeno [kaparasaeando] neowamo kabarakati pontalabhi-labhino ne bansano liwu sigao'ano. Ane peda ana'a, ingka mangke-mangkemo sedhulu'a dua kataa, ane nasumangka kabhahindo miendo Yahudi so sumalamatino.

¹³ Apugau ne hintimi, bansano liwu suano Yahudi! Hampano idi ini o rasulu so bansano liwu suano Yahudi, maka tak ka'ondifaoku ini afosibhalae mpuu. ¹⁴ Patudhuku sio-siomo naembali amekakondua lalono saliwu'iku, neanomo nandumandoo dua seemie hodua so nefosalamatiku. ¹⁵ Kapa'amo sanginomo nokukunda Lahata'ala neowamo pometaano Lahata'ala bhe dhunia ini, mangke-mangkemo ane natumahimada Lahata'ala. Ingka tanapotomo bhe mie mate suli dodadi! ¹⁶ Ane deala seendai kadhalono tarigu so roti [nembali kapopanga so Lahata'ala], ingka suano kaowu roti seendaino itu mongkilono tamaka kosasawi'ae nongkilo. Pedamo dua aitu, ane o pahakano sau nongkilo, ingka tantumo ha'a'ino nongkilo dua. ¹⁷ Ha'ano pu'uno zaitun siga'a dolobhisimo [aini apulao'ao miendo Yahudi], maka defopikaane tunano pu'uno zaitun ngkahoku, aini apulao'ao hintimi [mie suano Yahudi]. Hintimi tunano zaitun ngkahoku itu, ingka mepehapimoomu dua dadi menowu mai'ao ne pahakano zaitun sakotu'uno. ¹⁸ Ampamo kaowu koise sangke-sangke wutomiu ne ha'a tilobhisino na'a. Kapa'amo tandai'eomu, suano ha'a tumanggono pahaka, tamaka o pahaka tumanggono ha'a.

---

^a 11:9-10 Mzm 69:22-23

¹⁹Tamaka bheanea pugau'omu dua, "Ingka katilobhi'ano ha'ano somo damopika'ao idi aembali tunano." ²⁰Uumbe, anoamo dua. Tamaka katilobhi'ando mba'inomo miina damarasaea, hintimiu kanandoo'anomo pikaomu ne itu hampano kaparasaemiu. Dadi'anomo koise nelangke diumiu, tamaka mote'iomu! ²¹Kapa'amo ane Lahata'ala miina naooloanea nolobhisi ha'a mpuuno ma'anano miendo Yahudi, bhemo toha hintimiu itu, tetewei pae naoolo-angkoomu dua. ²²Ne ini dowohaemoomu kataano bhe ka'osano lalono Lahata'ala. Lahata'ala no'osa lalono ne mie mondawuno ma'anano pata marasaeano, tamaka netaa mpuu lalono ne hintimiu, sumanomo sadaa-daa dadiomu weo kataano lalono. Ane paise tetewei nalumobhikoomu dua. ²³Ane miendo Yahudi da-humunsa pata kaparasaeano, tetewei Lahata'ala sumuli namopikada, hampano Lahata'ala nokokuasa sumuli namopika ha'a toka nelobhino. ²⁴Hintimiu doalakoomu mai'ao ne ha'ano zaitun ngkahoku, maka dofopikakoomu ne pu'uno zaitun mpuuno, ma-hinggamo sakotu'uno nopoewangi bhe sifatimiu kabhao-bhaono. Ane pedamo ana'a, mangke-mangkemo ha'ano mpuu nelobhisi na'a, tetewei naembali sumuli namika ne pu'uno, ingka kamai'anomo!

Kasalamatindo miendo Israel 11:25-36

²⁵Bahitie'iku! Gaoku mpuu mande'aaneomu patudhuno Lahata'ala pata'o tipande'ao'ano, keana abhi wutomiu mie mande. Patudhuno Lahata'ala peda aini: miendo Yahudi siga'a dekatu'a fotu, tamaka katu'ano fotu maitu nalumagi kaowu ampa kabhahindo mie suano Yahudi so maino ne Lahata'ala nasumangkamo. ²⁶Nadamo ana'a kosasawindo miendo Israel dasumalamati, nopo-sahataa bhe tibuhino weo Kitabi peda aini,

"Fosalamatino namai'ao te Sion;

Anoa namogampi sabhaha podiu modai namai'ao
ne sampu'ano Yakub."^a

²⁷Ainimo podhandi'aku bhe andoa,
nahumato tempono a'umamponie sabhaha
dhosando."^b

²⁸Hampano miendo Yahudi dokido datumahima Bhihita Metaa, maka dembalimo kaewano Lahata'ala. Aini nembalimo dawuamiu

^a 11:26 Yes 59:20-21

^b 11:27 Yer 31:33-34

[mie suano Yahudi]. Ampamo kaowu hampano padamo nopolida Lahata'ala, miendo Yahudi sadaa-daa'e noasiaanda Lahata'ala hampano podhandino ne awua'indo.²⁹ Kapa'amo ane Lahata'ala padamo nepili mie bhe nowa'anda kadawuno, pae bhe kapoolia nasumuli nabhalii kabhotusino.³⁰ Endefi'ini hintimiu meguliuomu ne Lahata'ala, tamaka ampa aitu tahimamoomu rahamatino Lahata'ala, hampano kameguulindo miendo Yahudi.³¹ Pedamo dua miendo Yahudi maitu. Ampa aitu domeguuli ne Lahata'ala neanomo namangka ne rahamati toka netahimamiu, andoa daetahima dua rahamatino Lahata'ala.³² Kapa'amo Lahata'ala padamo nokalibu kosasawindo manusia weo kuhumano kameguulindo, somo dua naefosampu'ao rahamatino ne kosasawindo manusia.

³³ Kabhalano kahangkaeano Lahata'ala! Kalalesano timbangino bhe kandalono kapandeno! Miina mpuu natisonsoa sabhaha kabhotusino! Miina mpuu natilosangia sabhaha dhalano nokonihabu!³⁴ Weo Kitabi notibushi peda aini,

“La'ae bhahaa mande'aono fekihino Ompu?

La'ae bhahaa tumangahie?^a

³⁵ Nandoo bhahaa madano koniwa'aono ne Lahata'ala
maka tabeano namosuli kabhoosino?”^b

³⁶ Kapa'amo bhahi-bhahi'ae nomai'ao ne Anoa, nonandoo hampano Anoa, bhe nasumuli dua ne Anoa. Notifosibhala mpuu Lahata'ala ampa suhue dhamani! Amin.

Dembali kapopanga dumadino 12:1-8

12 Dadi'anomo bhahitie'iku, hampano kataano lalono Lahata'ala, aesalo mpuu ne hintimiu, owaomu mbadhamiu peda kapopanga dumadino, mongkilono bhe meka'iano lalono Lahata'ala. Nadamo aini tabeano kofeompumi sakotu'uno ne Lahata'ala.² Koemo mesandahaomu ne sabhaha podiu bhe kaneano dhunia ini, tamaka hunsa'anomo Lahata'ala namahabu'ouni fekihi-miu sampe natibhalii dadimi. Ane nadamo ana'a mande'aaneomu medano ae kapoindalono Lahata'ala: sabhaha podiu metaa'ano, meka'iano lalono bhe sumangka'ano.

³ Hampano kadawu ne'awaku ne Lahata'ala, amohatokoomu kosasawimi itu: weo fekihimi koise abhi wutomi nalumi'e

^a 11:34 Yes 40:13

^b 11:35 Ayub 41:11

bhe mantasi'ano, tamaka fekihiomu saetaa'ano, neposahataa bhe kabhalano kaparasaea nedawu'aono Lahata'ala ne hintimi seemie-seemie.⁴ Mbadhantoomu seemie-seemie nobhahi katokano, maka sehonda-sehonda katoka bhe takano, miina napototo-totoa.⁵ Pedamo dua intaodiomu, mahinggamo dobhahiomu, weo kase'ise bhe Kristus mbadhantoomu se'ise kaowu. Intaodiomu ini seemie-seemie dopokai-kai dembali katokano mbadha se'iseno na'a.⁶ Intaodiomu detahimamoomu kapooli seemie-seemie po'ala-alano neposahataa bhe kadawu newa'aono Lahata'ala. Dadi'anomo ane de'awa kapooli dakosuaha peda seemie anabii, tabeano dadhumalangie naposahataa bhe kaparasaeano.⁷ Me'awano kapooli na'umondofao mie bhaindo, naetaa nafo'ondofao. Me'awano kapooli nafovoguhu, naetaa nafovoguhu.⁸ Me'awano kapooli nafotangahi, naetaa naftangahi. Me'awano kapooli so nadumawu-dawu'ao kanandoon ne mie bhaino, naetaa nahumabue weo kahelasino lalo. Me'awano kapooli naembali neangka, naetaa na'umulei lalono nadhumalangie. Me'awano kapooli so metulumino mie weo kasabha, naetaa nadhumalangie weo kawulano lalo.

Katangahi so dadumadi'ao weo kanini kaasi 12:9-21

⁹ Kamoasi'aomiu ne mie bhaimiu tabeano nahelasi. Fekakodo'o wutomiu ne modai'ano, fintaha ne metaa'ano.¹⁰ Mpuu-mpuuunie'omu pomoni-pomini'ao peda mie sibhahi-bhahitieno; fosibhalamu mie bhaimiu nalumi'e kafosibhala ne wutomiu.¹¹ Fekakoko-soomu kahadhaa'omu, koise mantawaomua! Naetaa nakamai-mai totono lalomiu ondofao'omu Ompu.¹² Fowula lalomiu hampano bhe neposahuna'aomiu, kosabaha potaamiomu weo kasabha, mpuu-mpuunie'omu sambaheamiu!¹³ Tulumidaomu bhahitie marasae-anu mokaeno! Fotiampedaoomu mie bhaimu mengkalalono!¹⁴ Ane bhe mie modee-deekoomu, mesaloandaomu kabarakatino Lahata'ala; barakatidaomu, koise bhatata'iandaomua.¹⁵ Fowula lalomiu bhe mie mowulano lalo, mo'ae'omu bhe mie mo'aeno.¹⁶ Pometametaa'omu, koise nelangke diumiu tamaka posabhangkaomu bhe mie mepandano kaengkoha'a, koise abhi wutomiu mie mande!¹⁷ Kadai koise bhoosiane kadai. Sabhaha habu metaa'ano ne pomatando mie, habue'omu.¹⁸ Ulei'e lalomiu ampa nepoo-poolimiu dadi pometaa'omu bhe kosasawindo mie.

¹⁹ Bhahitie'iku timoasi'aono! Koe sepali'a bhoosiomu kaleano lalo-miu, hunsa'anomo Lahata'ala so fohukumuno. Kapa'amo notibuhi weo Kitabi, "Inodimo so bhoosiangko. Inodimo so fohukumuno, bhoasaono Ompu."^a ²⁰ Ane kaewamu no'aho, wa'ane nohumaa! Ane nokekele wu'uno, wa'ane nofoho'u! Kapa'amo ane humabu-omu peda na'a ingka tanaoambano'aomo wutono.^b ²¹ Koise kатаhoomu wutomiu natumalokoomu modai'ano, tamaka modai'ano taloaneomu metaa'ano!

Deangka ne pamarinta 13:1-7

13 Seemie-seemie tabeano datumuhu ne pamarinta kokuasa-no, kapa'amo miina bhe pamarinta tapa mealano kapooli ne Lahata'ala. Sabhaha pamarinta ndumandoo'ano nosangkeda Lahata'ala. ²Dadi'anomo ane doewangi pamarinta ingka doewa-ngimo netubhono Lahata'ala, maka sasuka humabuno peda na'a naeowa kahukumu so wutono. ³Ane dohabu metaa tantumo miina namaraluua daote'i ne pamarintaa, ingka mpahinomo humabu modaino. Poindaloomu bhahaa weo dadimiu pae mote'iomu ne pamarinta? Ia habu metaa'omu, ingka tetewei damudhikoomu pamarinta. ⁴O pamarinta ingka palima-limano Lahata'ala so kae-taa'amiu. Tamaka ane humabu modai'omu, mote'idaomu, hampa-no miina nasumia-sia'a dokokuasa dafohukumu. O pamarinta ingka o palima-lima bhoosi'aono Lahata'ala defondawu kahukumu ne mie modai. ⁵Kanandoo'anomo intaodiomunofaraluu datumuhu ne pamarinta, suano kaowu mba'inomo dokiido dae'awa kahu-kumu, tamaka hampano doangkafi dua totono lalo kumatanga-tangano.

⁶ Aini'aemo dua tingkuno sampe tandua'ao'omu sewa, hampano o pamarinta palima-lima meompuno ne Lahata'ala, mpuu-mpuu-nino takando maitu. ⁷Dadi'anomo tandua'aneomu sabhaha maraluu'ano so netandua'ao ne la'ae maka dua. Tandua'ao sewa ne kohakuno metahimano sewa, tandua'ao dua sabhaha ulano sewa sigao'ano ne kohakuno tumahimae. Mihikidaomu mie maraluu'ano nemihiki, fosibhaladaomu mie maraluu'ano nefosibhala.

^a 12:19 Ul 32:35

^b 12:20 Ams 25:21-22. Tanaoambano'aomo wutono, sakotu'uno: *ane humabuomu peda na'a mekabumbuanemoomu wea te fotuno.*

**Kanini kaasi kafosangkano tubhono agama Yahudi
13:8-14**

⁸ Koise nompona kodosaomu ne mie bhaimiu, ampamo kaowu dosa sehondano ini: pomoa-moasi'ao'omu. Sasuka moasi'aono mie bhaino ingka nodhalangiemo bhahi-bhahi'ae tubhono agama Yahudi. ⁹ Kapa'amo bhahi-bhahi'ae pahinta weo tubhono agama Yahudi: koe monsule, koe fopongko, koe mosibu, koe mekapoindalo pata membalino hakumu, bhe sabhaha pahinta sigao'ano, ingka no'onumo ne bhoasao sehondano ini, "Moasi'ao mie bhaimu peda kaasimu ne wutomu."^a ¹⁰ Mie moasi'aono mie bhaino teteweimo paise nahumabu modai ne mie aitu. Dadi'anomo ane doasi'ao mie bhaindo, ingka nosangkamo dodhalangi sabhaha tubhono agama.

¹¹ Aini tetewei dhumalangie'omu, hampano ingka pande'aane-moomu koeateno dhamani aini. Ingka nohatomo tempono manuomu ne kaodomiu, kapa'amo ampa aitu oleo so katifosalamat'i antoomu sedhulu'amo dua kakoma'o bhe pakaparasaeantoomu. ¹² Nobhalamo nekundono alo, noma'omo kamentae. Dadi'anomo hunsa kaitae'omu podiuno kahohondo, fokana kaitaomu katokano habu metaa so nehabu ne mentalea'ano. ¹³ Dadi kaitaomu mantasi'ano peda mie meateno we mentalea'ano. Koe sakahame dohumaa dofoho'u bhe dololanu, koe dopokawite-wite bhe konafusu modai, koe dopowengke-wengke bhe dopokondu-kondua'ao lalo. ¹⁴ Fokanaomu Ompu Yesus Kristus ne ulumiу tapedamo pakea bu'ou ma'anano membaliomu peda wutono Kristus, koe folalesaea mbadhamiu so namangkafi'ao sabhaha kapoindalono.

**Koise fo'ala bhahitiemu
14:1-12**

14 Tahimadaomu metaa-metaa bhahitie'i pata motangkano kaparasaea, koise fo'alada ane po'alaomu fekihi. ² Nandoo marasaeano putae nembali dohumaa sabhaha tihumaa'ano, tamaka nandoo dua pata motangkano kaparasaea tadohumaa kaowu hunsau. ³ Momaano sabhahadamo koe napisaki mie pata momaano, tamaka mie tapa momaano koe dua nofo'ala mie momaano, kapa'amo mie aitu ingka notahimaemo dua Lahata'ala. ⁴ Patudhumu la'ae bhahaa hintu itu sampe mokado bhitahaki bhatuano Ompu? Kataano bhe kadaino kahadhaano ingka neatemo ne kafeompu'ano. Bhatua aitu

---

^a 13:9 Kel 20:13-15; Ul 5:17-19,21; Im 19:18

sadaa-daa kataano kahadhaano hampano wutono Ompu noko-kuasa natumulumie.

⁵Nandoo mie kofekihino putae bhe oleo mongkilo, nopo'ala bhe oleo sigao'ano, tamaka nandoo dua kofekihino kosasawi'ae oleo tanopototomo. Seemie-seemie tabeano namarasaea mpuu putae fe-kihino maitu nobanara. ⁶Mie mefosibhalano oleo peta nahumabua hampano somo dua namosibhala'ao Ompu. Pedamo dua momaano sabhahadam, ingka nohabu peda ana'a somo namosibhala'ao Ompu, hampano nefoampe katumpuno lalo ne Lahata'ala. Mie momaano kaowu hunsau, peta nahumabua hampano so namosibhala'ao dua Ompu, kapa'amo nefoampe dua katumpuno lalo ne Lahata'ala. ⁷Intaodiomu ini, bhe naseemie miina bhe dumadino so wutono, bhe naseemie miina dua bhe mateno so wutono. ⁸Ane dodadi ingka dodadiomu so Ompu, ane domate ingka domateomu so Ompu. Dadi'anomo dodadi tawa domate intaodiomu fe-hebua'ano Ompu. ⁹Kapa'amo ingka ana'aemo kamate'ano bhe kawanu'ano Kristus, neanomo naembali Ompundo mie dumadi bhe mie mate. ¹⁰Tamaka hintu itu, noafa bhahaa fo'ala'ao bhahitiemu? Noafa pisaki'ao bhahitiemu? Kapa'amo kosasawintoomu saneamo damewise ne kaengkoha'a kafobhitahaki'ano Lahata'ala. ¹¹Hampano notibuhi weo Kitabi peda aini,

“Bhoasaono Ompu bhenofemata, ‘Bhe dadiku
wutoku,
kosasawindo mie dasumudhu datumao hao
sombado ne wiseku,
sabhaba mie da'umakui kanau Idimo Lahata'ala.’ ”^a

¹²Pedamo ana'a intaodiomu seemie-seemie dapowise'ao wutonto sabhaba nehabunto ne Lahata'ala.

Koise mehabu kakodhosa'ando bhahitiemu 14:13-23

¹³Dadi'anomo koemo dopofoa-fo'alaomu! Tamaka feka'onu lalomi koise mehabuomu so katituno'a tawa so kaondawu'ando bhahiti'imi w eo dhosa. ¹⁴Weo kase'iseku bhe Ompu Yesus, apande'aane bhe aparasaea mpuu miina bhe oti moharamu'ano nomai'ao ne oti aitu. Ampamo kaowu ane nandoo mie mefoharamuno oti, ingka oti ana'a daanumo noharamu so anoa. ¹⁵Tamaka ane fekalea lalono bhahitiemu mba'inomo ne humaamu, ingka habumu itu

^a 14:11 Yes 45:23

nopotagali bhe kanini kaasi. Koe dai-dai mie bhaimu dhohono oti nehumaaamu, ingka Kristus padamo nomate dua so mie aitu. ¹⁶ Metaa'ano weo fekihimiu, koise undaomu dakumonae mie bhaimiu nodai. ¹⁷ Kapa'amo ane dopugau'ao Kafopahinta'ano Lahata'ala, ingka miina damugau'ao oti nehumaa bhe nefoho'u. Maraluu'ano mpuu weo Kafopahinta'ano Lahata'ala o manusia damangkafi ka-poindalonu Lahata'ala, katohopono dadi bhe kawulano lalo mai'ao ne Rohino Lahata'ala. ¹⁸ Mie meompuno ne Kristus peda amaitu, anoamo itu meka'iano lalono Lahata'ala bhe nefosibhalando mie bhaino.

¹⁹ Dadi'anomo ulei kaitaomu lalontoomu da'umondofi dhalano kapometaa, bhe kofahalaa'ano so dapofeka-fekatangka'ao kaparsaesa. ²⁰ Koise dai-dai kahadhaano Lahata'ala hampano oti nehumaaamu. Sabhaha oti daanumo sanea membali'ano dohumaa'e, tamaka ane nehumaaamu nembali kakodhosa'ando mie bhaimu ingka mo'alamo. ²¹ Naetaa koemo humaa dagi bhe fohu' angguru tawa sigao'ano dua, ane habumu na'a naembali kakodhosa'ano bhahitie'imu.^a ²² Fintahakimo fekihi aini weo totono lalomu, wutamu bhe Lahata'ala kaowu mande'aanea. Nokodawua mie tapa mabhino wutono nokoka'ala hampano weo fekihino ingka no-angkafi metaa'ano. ²³ Tamaka mie poibhahano naomaa bhe paise naomaa, gaha'a panda-pandano tanohumaamo, ingka namo'alae Lahata'ala hampano habuno miina naengkoha ne kaparasaea. Sabhaha habu pata mengkohanu ne kaparasaea saneamo dhosa.

Feka'ia mie bhaimu koise wutomu 15:1-6

15 Intaodiomu motangkano kaparasaea tabeano dakosabaha ne bhahitie'i monaleno kaparasaea bhe datumulumida. Koise do'ondofi kaowu so kao'ia'ano wutontoomu. ² Ondofi kaitaomu seemie-seemie so kao'ia'ano mie bhainto, so kaetaa'ano, somo dua kafekatangkano kaparasaea. ³ Kapa'amo Kristus miina dua namekihi kao'ia'ano Wutono. Weo Kitabi notibuhi _{wambano} Kris-tus ne Lahata'ala, "Sabhaha wamba kafeke'aebu nefolimbando so Hintu nokangkanaimo Idi."^b ⁴ Hampano bhahi-bhahi'ae tibuhino

^a 14:21 O dhosa nepulao'ao ne aeati aini suano mba'inomo doangkafi kaita dohumaa dofoho'u, tamaka nembali doma'anakie dhosa katiwesino lalondo mie bhainto mba'inomo dowoha kaita dohumaa tawa dofoho'u oti haramu so andoa.

^b 15:3 Mzm 69:9

weo Kitabi endefi'ini, ingka saneamo so kafoina'untoomu, neanomo namangka ne kafoina'uno Kitabi dakosabaha dapotaami bhe natilawesi lalontoomu. Ane nada ana'a kaposahuna'aontoomu ne Lahata'ala sedhulu'a dua kamatangkano.⁵ Sio-siomo Lahata'ala fowa'aono kakosabaha dapotaami bhe kalawesino lalo ne manusia, natumulumikoomu dumadi weo kase'ise, nopolosahataa bhe kapoindalono Yesus Kristus.⁶ Ane nada na'a, ingka sekakolaloommu membaliomu sesuaha mefoampeomu kapudhi ne Lahata'ala, Amano Ompuntoomu Yesus Kristus.

**Bhihita Metaa so bansano liwu suano Yahudi
15:7-13**

⁷ Dadi'anomo potahi-tahimaomu, pedamo dua Kristus notahima kaita so damekakalabchia'ao Lahata'ala. ⁸ Amohatokoomu, Kristus padamo nembali mie umondofaono miendo Yahudi, so notiwoha'ao kabanarano Lahata'ala putae dhandino ne awua'intoomu tetewe nako'ula. ⁹ Kanandoo'anomo dua peda amaitu, neanomo sabhaha bansano liwu sigao'ano damekakalabchia Lahata'ala hampano rahamatino netahimando. Aini nopolosahataa bhe tibuhino weo Kitabi peda aini,

“Hampano ana'a amudhiko ne olotando sabhaha
bansano liwu,
aelagu amekalabchia neamu.”^a

¹⁰ Nandoo dua notibuhi peda aini,
“Hintimi sabhaha bansano liwu,
mo'ia'omu poowa-owaomu bhe umatino Lahata'ala
tipilino!”^b

¹¹ Nandoo dua peda aini,
“Hintimi sabhaha bansano liwu, pudhiomu Ompu!
Kosasawimi mi te dhunia ini, fekakalabchia'omu
Lahata'ala!”^c

¹² Peda dua ini nekosuaha'aono anabii Yesaya,
“Namai'ao ne sampu'ano Isai natiumba tunasino,
tunasi aini namehe namintaha pahinta ne sabhaha
bansano liwu.

^a 15:9 2Sam 22:50; Mzm 18:49

^b 15:10 Ul 32:43

^c 15:11 Mzm 117:1

Anoamo dua so tumpu'ano posahuna'aondo sabhaha
bansano liwu.”^a

¹³Sio-siomo Lahata'ala kaengkoha'ano posahuna'aomiu, naku-mabhintiangkoomu kawulano lalo bhe katohopono dadi hampano kaparasaeamiu, neanomo weo kuasano Rohino Lahata'ala nasedhulu'a dua kabhalano posahuna'aomiu.

Tingkuno katibuh'i'ano suha aini
15:14-21

¹⁴Bhahitie'iku! Idi ini aparasaekoomu mpuu nobhahi sepali'a metaa'ano ne hintimi, sabhaha kapande nefaraluumiu nonandoomo dua sampe nembalimo potanga-tangahiomu. ¹⁵Ampamo kaowu akakadoi wutoku aebuhiangkoomu sehonda haa honda kafe'ulai weo suhaku ini, hampano ainimo taka ka'ondofaoku newa'aono Lahata'ala. ¹⁶Takaku ini ingka aembali mie umondofaono Kristus Yesus ne olotando sabhaha bansano liwu suano Yahudi. Aembalimo kanggetu seemie imamu meowano Bhihita Metaa mai'aono ne Lahata'ala, neanomo sabhaha bansano liwu daembali kanggetu kapopanga titahimano ne Lahata'ala bhe nefekangkilono Rohino Lahata'ala. ¹⁷Dadi'anomo weo kase'iseku bhe Kristus Yesus nowose bhakeku nemballi adhalangi takaku ini so Lahata'ala. ¹⁸Miina aokado apugau'ao kahadhaa sigao'ano, mpahinomo nekahadhaano Kristus noangka ne idi. Kahadhaa nepulao'aoku na'a aeato bansano liwu suano Yahudi daeangka ne Lahata'ala. Kahadhaa aini noangka ne wambaku bhe habuku, ¹⁹noangka dua ne tandatanda tapa mentela bhe giu timente'aono, saneamo hampano kuasano Rohino Lahata'ala. Hampanomo kuasa ana'a kalili'aku aefolele Bhihita Metaano Kristus ne amai maka dua, notanda we Yerusalem ampa te kadieno Ilirikum. ²⁰Patudhukumo sehondahondano kaomponano ini, aefolele Bhihita Metaa ne liwu-liwu tapa'o metingkeno neano Kristus, keana dokona kanau aefongkoha lambu ne sandi toka nefongkohando bhaihido. ²¹Aini nopoangkafi bhe tibuhino weo Kitabi,

“Mie tapa'o sepali'a metingkeno leleno, damohae;
mie tapa'o metingkeno suahano, dalumosangie.”^b

---

^a **15:12** Yes 11:10. Isai amano omputo Daud.
^b **15:21** Yes 52:15

Patudhuno Paulus nakumala we Roma
15:22-33

²²Kanandoo'anomo ta'ampamo aitu sadhia bhe kapaleiku amai we hintimiu. ²³Tamaka ampa aitu, hampano takaku ne kadie aini nopalusimo bhe ntini ta'u-ta'umo nokamba laloku apo'awa bhe hintimiu, ²⁴maka patudhuku weo kala-kalaku ahumope we Spanyol, naembali amangka apo'awaangkoomu. Mahingga nasebantaha kaowu, natisangke dua laloku dapo'awa-awaomu, mada ana'a naembali tumulumi kanau'omu amopansuhu kala-kalaku ne watu. ²⁵Tamaka aitu nandoo akumala kadeki te Yerusalem akoniowa so umati marasaeano ne watu. ²⁶Kapa'amo umati we Makedonia bhe Akaya dosekabhotumo daefo'onu dhoi so datumulumi'ao umati mokaeno we Yerusalem. ²⁷Andoa dosekabhotumo weo kahelasino lalondo, ingka daanumo nopantasimo datumulumi mie mokae we Yerusalem. Kapa'amo ane pae miendo Yahudi, mie suano Yahudi paise daeala dawu ne sabhaha kabarakatino Lahata'ala. Dadi'anomo ingka nopantasimo dua mie suano Yahudi da'umondofao miendo Yahudi weo kafaraluuno dadi we dhunia ini. ²⁸Mada kaowu adhumalangi takaku ini bhe kawa'ao nefo'onundo datumahimaemo we Yerusalem, akumala we Spanyol amangka we kotamiu. ²⁹Apande'aane humato amai apo'awaangkoomu, teteweimo aeowaangkoomu kabarakatino Kristus pontalabhi-labhino.

³⁰Bhe Ompuntoomu Yesus Kristus, bhe kanini kaasino Rohino Lahata'ala, aesalo mpuu ne hintimiu dapoowa-owaomu bhe idi dasumambahea'omu sampuu-mpuuno lalo ne Lahata'ala so idi. ³¹Sambahea kanau'omu sio-siomo Lahata'ala namolapa kanau mai'ao ne limando mie tapa marasaeano we Yudea. Sambahea kanau'omu dua sio-siomo sabhaha taka ka'ondofaoku we Yerusalem datumahima metaa'e umati marasaeano ne watu. ³²Mada ana'a, ane napoangkafi bhe kapoindalono Lahata'ala, amai we hintimiu weo kawulano lalo, maka amewule bhe natilawesi laloku apobhaiangkoomu. ³³Sio-siomo Lahata'ala kamai'ao'ano katohopono dadi napobhaiangkoomu. Amin.

Kapakatuno salam
16:1-16

16 Naetaa amohatokoomu, bhahitentoomu Febe ini seemie hobhine tiparasaeano, anoamo ini umondofaono umati te

Kengkrea. ²Tahima metaa'eomu weo neano Ompu, hampano ingka pedamo aitu mantasi'ano mie marasaeano dopotahi-tahima. Tulu-mie'omu ane nefaraluu katulumi o ae maka dua, kapa'amo anoa itu nobhahimo netulumi mie, bhemo dua idi.

³Fosampe kanau'omu salam ne Priskila bhe Akwila, posabhangka'aku weo kahadhaa so Kristus Yesus. ⁴Andoa itu padamo dopotaho'ao inawando so idi, notumpu sepali'a laloku ne andoa. Bhahamo suano kaowu idi motumpu lalo ne andoa, tamaka kosasawindo umati suano Yahudi. ⁵Fosampe kanau'omu dua salam ne umati humompuno we lambudo. Fosampe kanau'omu dua salam ne Epenetus, bhahitie nemoasi'aoku; anoaamo itu kabhao-bhaono marasaeano ne Kristus we kadieno Asia. ⁶Salam dua so Maria, kumahadhaa mobhieno so hintimiu. ⁷Salam so Andronikus bhe Yunias, miendo Yahudi medano dua idi. Padamo dua dotito-hongku poowa bhe idi. Dotilento rasulu'i tiangkano, dopa'indulu doparassaea andoa ne Kristus bhe idi.

⁸Salam so Ampliatus, nemoasi'aoku weo Ompu. ⁹Salam so Urbanus, posabhangka'aku weo kahadhaa so Kristus, bhe dua so Stakis, bhahitie nemoasia'aoku. ¹⁰Salam so Apeles, anoa padamo do'udhie maka nokobukutimo kamatangkano kaparasaeano ne Kristus. Salam dua so mie weo polambuno Aristobulus. ¹¹Salam so Herodion, saliwuku miendo Yahudi. Salam dua so mie marasaeano ne Ompu weo polambuno Narkisus.

¹²Salam so Trifena bhe Trifosa, hobbine'i aini dokahadhaa mobhie do'ondofao Ompu. Salam dua so Persis nemoasi'aoku, hobbine aini nokahadhaa mobhie dua no'ondofao Ompu. ¹³Salam so Rufus, mie tipudhino weo kahadhaa so Ompu, bhe salam dua so inano, anoa ini akonaemo dua inaku. ¹⁴Salam so Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas, bhe kosasawindo bhahitie poowa-owano bhe andoa. ¹⁵Salam so Filologus bhe Yulia, Nereus bhe finihobhineno, bhe Olimpas, bhe kosasawindo umati marasaeano poowa-owano bhe andoa. ¹⁶Pofea-feabhaomu bhe pomoni-monini'ao'omu peda bhahitie pomoa-moasi'aono.^a Kosasawindo umatino Kristus [ne ini] dopakatuangkoomu dua salam.

---

^a **16:16** Sakotu'uno: *Pofea-feabhaomu weo kawono mongkilo*. Pedamo dua ne 1Kor 16:20, 2Kor 13:12, 1Tes 5:26 bhe 1Pet 5:14. Kaneando miendo Yahudi bhe Yunani dopowono ne bhagando, katandaino do'ia bhe dopomoa-moasi'ao.

Katangahi kapuliaono
16:17-24

¹⁷ Bhahitie'iku, aesalo mpuu pos'i ondoomu ne mie meowano powengke'a weo umati bhe kakodhosa'ando mie marasaeano. Aitu nopo'ala bhe kafoina'u tok a netahimamiu. Dadi'anomo gampi-andaomu. ¹⁸ Kapa'amo mie pedando itu miina dameompu ne Kris-tus, Ompuntoomu, tamaka dofeompu kaowu ne i'ino handado. Pugaundo nokesa, wambado nomeko, tamaka debhohe-bhohe'i kaowu mie kaangka-angkano. ¹⁹ Sabhaha mie dofetingkeemo bhihi-tano meangkaomu mpuu [ne Kristus,] dadi'anomo nowulaangkoo-mu sepal'i a laloku. Gaoku mpuu mande'aaneomu metaa'ano, moggelaomu ne modai'ano. ²⁰ Lahata'ala kamai'ao'ano katohopono dadi, napikifolongko Kafeompu'ando seetani ne wawono a'emu bhe namobinasa. Sio-siomo kabarakatino Yesus Ompuntoomu sadhia napobhaiangkoomu.

²¹ Salam mai'ao ne Timotius, posabhangka'aku weo kahadhaa, bhe Lukius, Yason bhe Sosipater, sanea saliwuku miendo Yahudi.

²² Salam dua weo neano Ompu mai'ao ne idi Tertius, buhinomo suha aini. ²³ Salam dua nomai'ao ne Gayus. Anoamo ini motiampe kanau bhe kosasawindo umati. Salam dua nomai'ao ne Erastus, mintahano dhoino kota, bhe Kwartus bhahitientoomu.

²⁴ [Sio-siomo kabarakatino Yesus Kristus Ompuntoomu sadhia napobhaiangkoomu! Amin.]

Kasongkono suha
16:25-27

²⁵ Notifekakalabchia mpuu Lahata'ala! Anoamo kokusano na-mekatangka kaparasaeanamu, naposahataa bhe Bhihita Metaa nefoleku, bhihitano Yesus Kristus. Bhihita ana'a ingka o bhihitano patudhuno Lahata'ala tifebuni'ano ntini mo'o-mo'onono ta'u. ²⁶ Tamaka ampa aitu, nopoangkafi bhe pahintano Lahata'ala dumadino suhue dhamani, patudhuno ini dofekantalea'iembo bhe bhihitano padamo dofolelee ne sabhaha bansano liwu, noangka ne nebuhi weo Kitabindo ana-anabii, neanomo kosasawindo damarasaea bhe daeangka ne Lahata'ala. ²⁷ Anoamo Lahata'ala Kaseemie-mie'ano, foliuno kakotimbangi. Nopantasi mpuu namangka ne Yesus Kris-tus sadhia damekakalabchia'e, ampa suhue dhamani! Amin.